

КУЛЬТУРА

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

WWW.KIMPRESS.BY

Дарагія суайчынніцы!

Сардэчна віншую вас з цудоўным вясновым святам — Днём жанчын. Вы з гонарам і годнасцю выконваеце святую місію, ускладзеную на вашы крохкія плечы, — зберагаеце сямейны агмень, прыносіце любоў і радасць у гэты свет.

Сучасныя жанчыны з высокім прафесіяналізмам, актыўным удзелам у палітычным, эканамічным, сацыяльным і культурным жыцці краіны смела бяруць на сябе адказнасць за сённяшні дзень і будучыню Беларусі. Дзяржава высока цэніць ролю жанчын-маці, якія выхоўваюць падростаючае пакаленне, клапацяцца аб дзецях. Упэўнены, што вы, дочки роднай беларускай зямлі, заўсёды будзеце прыкладам патрыятызму, працалюбства і вернасці грамадзянскаму абавязку.

Дарагія жанчыны! Нізкі паклон вам за мудрасць і душэўную шчодрасць. Дзякуй за цеплыню ваших рук і ззянне вачэй.

Няхай ваш дом будзе напоўнены ўтульнасцю і гармоніяй, а сэрца сагрэта цяплом, клопам і ўвагай родных і блізкіх! Здароўя, бадзёрасці духу, удачы і шчасця.

**Прэзідэнт
Рэспублікі Беларусь
Аляксандр
ЛУКАШЭНКА**

Заўтра, 8 сакавіка, урачыста адкрываецца Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь. Якраз у гэты тэрмін правесці ўрачыстасць даручыў Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка, чыйго наведвання чакаюць у абноўленым тэатры на свяце высокага мастацтва.

Напярэдадні падзеі нашы карэспандэнты наведалі Вялікі тэатр, пабачыўшы і завяршыўшы будаўнічыя работ, і першыя рэпетыцыі ў бліскучай зале. Якраз там, у часе рэпетыцыі гала-канцэрта, яны і заспелі дзвюх прымадоннаў Беларускай оперы, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў Настассю Масквіну і Аксану Волкаву, што рыхтуюць да адкрыцця тэатра свае партыі.

Акцэнт на нацыянальную

У чарговы раз Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь аб'явіла правядзенне конкурснага адбору рэжысёрскіх эксплікацый. Конкурс праводзіцца з мэтай далейшага ўдасканалення працы з маладымі рэжысёрамі, далучэння іх да ажыццяўлення творчых эксперыменту ў галіне тэатральнага мастацтва, выяўлення і падтрымкі найбольш цікавых з'яў у творчых пошуках таленавітай моладзі.

Да саборніцтва прымаюцца эксплікацыі па творах беларускай драматургіі і літаратуры. Удзельнікам патрэбна ўлічваць, што конкурс прысвечаны Году роднай зямлі. Аднаўдаснаць работ усім патрабаваннем, арыгінальнасць будуча ацэньваць лепшыя рэжысёры краіны: Аляксандр Гарцуеў, Валянціна Еранькова, Аляксей Ляляўскі. У склад журы ўвайшоў начальнік упраўлення мастацтваў Міністэрства культуры Міхаіл Казловіч, а

таксама выкладчыкі Акадэміі мастацтваў: загадчык кафедры рэжысуры, кандыдат мастацтвазнаўства Рыгор Баравік і загадчык кафедры майстэрства акцёра, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь Лідзія Манаква. Узначалі журы дырэктар — мастацкі кіраўнік Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, заслужаны дзеяч мастацтваў краіны Валерый Анісенка.

Як паказвае практыка, конкурсны адбор эфектыўна дапамагае пашыраць палітру прэм'ер тэатраў краіны. Пастаноўкі пераможцаў ідуць на Малой сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, Рэспубліканскага тэатра-студыі кінаакцёра, у Мінскім абласным драматычным тэатры. Міхаіл Казловіч паведаміў, што эксплікацыі дасылаюць не толькі маладыя рэжысёры, але і акцёры. Яскравы прыклад — лялечнік Аляксандр Янушкевіч. Яго творчы праект падволе “Гісторыі аднаго горада”

М.Салтыкова-Шчадрына перамог у адным з папярэдніх саборніцтваў. Дзякуючы гранту Міністэрства культуры, аднайменны спектакль у рэжысуры канкурсанта з'явіўся ў 2006 годзе ў афішы Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек.

— Асабліва сёлета конкурс стане акцэнт на драматургію і літаратуру айчынных аўтараў, у адрозненне ад папярэдніх гадоў, калі журы даводзілася разглядаць эксплікацыі ў асноўным па творах замежных літаратараў альбо па рускай класіцы, — падкрэсліў начальнік упраўлення мастацтваў Міністэрства культуры.

Работы прымаюцца камісіяй да 20 красавіка бягучага года. Разгляд прапанаваных праектаў і падвядзенне вынікаў конкурснага адбору працягнецца да 15 чэрвеня. Творы пераможцаў будучы прапанаваны тэатрам Рэспублікі для пастаноўкі спектакляў у якасці дзяржаўнага заказу.

Настасся ПАНКРАТАВА

Іранскае лета ў Гомелі

Выстаўку іранскага мастацтва ўпершыню змаглі пабачыць гамельчане. Экспазіцыя персідскіх дываноў, а таксама мініяцюра аднаго з самых вядомых усходніх жывапісцаў — Махмуда Фаршчыяна адкрылася днямі ў гомельскім Палацы Румянцавых і Паскевічаў.

Аташ па культуры Пасольства Ісламскай Рэспублікі Іран у Рэспубліцы Беларусь Давуд Мірзахані адзначыў: “У апошняе дзесяцігоддзе ў Мінску прайшло вельмі шмат нашых выставак. Але мы хацелі б як мага бліжэй пазнаёміцца і з іншымі гарадамі вашай краіны і, у той жа час, прадставіць свой народ, сваю краіну”. Ён дадаў, што мэтай гэтай выстаўкі з'яўляецца пашырэнне культурных зносін, знаёмства людзей з традыцыямі і мастацтвам старажытнай імперыі, якая налічвае больш за 6 тысяч гадоў.

Гомельскія глядачы могуць пазнаёміцца з творчасцю выбітнага мастака Усходу — Махмуда Фаршчыяна, які працуе ў плыні традыцыйнага мастацтва Ірана, і ў той жа час з'яўляецца сучасным жывапісцам. Сюжэты “Тысячы і адной ночы” прадстаўлены ў 57 мініяцюрах майстра.

Супрацоўнікі гомельскага Палаца сцвярджаюць, што ён з'яўляецца наватарам, які ўдыхнуў новае жыццё ў старажытнае мастацтва, змяніўшы нашы ўяўленні пра магчымасці ўсходняй мініяцюры.

Давуд Мірзахані паабяцаў, што ў будучыні жыхары іншых беларускіх рэгіёнаў змогуць пабачыць не толькі карціны Фаршчыяна, але і яго асабіста. А напрыканцы сакавіка гамельчане пазнаёміцца з творчасцю сапраўдных іранскіх музыкантаў: горад наведзе іранскі фальклорны ансамбль.

Віталь ДОЎГІ, навуковы супрацоўнік ДГКУ “Гомельскі палацава-паркавы ансамбль”

Ксенія Сітнік.

Да Піцера – нон-стопам

Ужо чацвёрты год запар напярэдадні вясны ў Санкт-Пецярбургу праводзіцца Міжнародны фестываль-конкурс “Акно ў Еўропу”. Выхаванцаў нашага Нацыянальнага цэнтра музычнага мастацтва імя У.Мулявіна ведаюць на ім добра: летась уладальніца Другой прэміі стала адна з удзельніц дзіцячага “Еўрабачання” Даша Надзіна (“К” № 10 за 2008 г.), сёлета ж юныя беларускія выканаўцы Маша Новік і Ксенія Сітнік атрымалі першыя прэміі ў намінацыі “Эстрадна-джазавы вакал” у дзвюх узроставых катэгорыях: ад 5-ці да 8-мі і ад 12-ці да 14-ці гадоў.

А між тым, колькасць канкурсантаў і краін-удзельніц год ад года расце. Сёлета ў Піцер сабралася каля тысячы музыкантаў ад 5-ці да 25-ці гадоў з васьмі краін свету: Беларусі, Ізраіля, Казахстана, Латвіі, Літвы, Польшчы, Расіі, Украіны. І бліскучая перамога нашых дзяўчатак, якія займаюцца вакалам пад кіраўніцтвам Святланы Стацэнка, — сведчанне далейшых перспектыв нашай эстрады.

Ну, а сведчаннем таго, што пераможцы не збіраюцца спачываць на лаўрах, сталі здымкі кліпа Ксеніі Сітнік на песню “NonStop”: яны распачаліся адразу ж пасля вяртання дадому.

Гастрольныя ракіроўкі

двух геніяў паўстала як выдатнае дзейства, поўнае напружання, упрыгожанае дасціпным дыялогам, што закрануў самыя розныя псіхалагічныя аспекты тэмы творчасці і творцы. “Чарадзейкі з Салема” Артура Мілера ў пастаноўцы П.Дамброўскага прадставілі гісторыю каханьня дзвюх маладых жанчын на фоне гістарычных падзей Амерыкі XVII стагоддзя, а сямейная маладзёжная камедыя “Тройчы пасцель” Яна Якуба Наляжытага распавяла ў дасціпнай форме пра тое, дзе, калі і як лепш за ўсё вырашаць сямейныя праблемы.

А з 25 па 28 лютага гастрольную “эстафету” падхапіў добра вядомы віцебскаму глядачу Арлоўскі дзяр-

жаўны тэатр для дзяцей і моладзі “Свабодная прастора”. Гэтым разам госці з Арла прапанавалі рок-оперу “Ісус” на музыку Э.Л. Узбера і лібрэта Ц.Райса ў пастаноўцы маскоўскага рэжысёра Алега Нікалаева.

Самі ж коласаўцы працягваюць свае вандроўкі па вялікіх гарадах і райцэнтрах вобласці. На мінулым тыдні жыхары Наваполацка пабачылі “Васу” М.Горкага, аршанцы — камедыю “Ён, яна, акно, нябожчык” Р.Куні, а ў Лепель і Верхнядзвінск тэатр прывёз музычную камедыю “За двума зайцамі”.

Святлана ДАШКЕВІЧ, загадчык літаратурнай часткі НАДТ імя Якуба Коласа

Дарагія жанчыны!

Дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь — члены Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсам сардэчна віншуюць вас з Днём жанчын!

Надыход вясны і свята, прысвечанага Жанчыне, успрымаюцца як непадзельная з'ява, якую так чакае кожны. У гэты дзень дазвольце выказаць вам нашу ўдзячнасць і глыбокую павагу за вашу цяперашнюю і дабраўню, прыгажосць і талент, трываласць і працаздольнасць.

Ад усёй душы жадаем вам, каб нязгаснае пачуццё вясны і любові сваім цяплом і святлом азарыла кожны зямны ваш дзень. Моцнага вам здароўя і дабрабыту, поспехаў і ўдачы, творчых дасягненняў і натхнення. Няхай Яго Вялікасць Лёс вас шчодро адорвае шчасцем і радасцю.

Уладзімір ЗДАНОВІЧ, старшыня Камісіі.

Мара жанчыны – гэта...

Нават на самай адказнай, цяжкай працы жанчыны не дазваляюць сабе забыцца на прыгажосць, чуласць, каханне. Гэтую думку пацвердзілі прадстаўніцы розных прафесій, якія сабраліся ў прэс-цэнтры Дома прэсы за “круглым сталом” “Мара жанчыны — быць жанчынай мары”.

Вёў сустрэчу першы намеснік старшыні Беларускага саюза журналістаў, пэат Рыгор Сакалоўскі. Дамам ён паднёс букеты вясновых кветак, а кожнае выступленне падсумоўваў адпаведным вершам.

Пад час “круглага стала” шмат гаварылася пра рысы сучаснай беларускі, якія дапамагаюць ёй і кар’еру зрабіць, і стаць сапраўднай ахоўніцай хатняга агменю. Прыкладам, суддзя Вярхоўнага суда Рэспублікі Беларусь Рыма Філіпчык распавяла аб неабходных для справядлівага правасуддзя... чуласці і дабрыні, — пачуццяў, у большай ступені ўласцівых жанчыне. Старшыня пастаяннай Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу краіны па працы, сацыяльнай абароне, справах ветэранаў і інвалідаў Ганна Лаўрукевіч разважала аб вобразе сучаснай дзелавой жанчыны — рашучай, смелай, прыгожай, якая зможа стаць прыкладам і для мужчын.

— Я не згодная з выказаннем, што жанчына — слабы пол, — зазначыла мастацкі кіраўнік Беларускага дзяржаўнага Заслужанага харэаграфічнага ансамбля “Харошкі” Валянціна Гаявая. — Прынамсі, у харэаграфічным мастацтве мужчыне цяжэй даецца перамагчы боль, ды і самалюбства ў яго больш адчуваецца. Беручыся за новы нумар, я спачатку рэпэцірую з мужчынскім саставам, паколькі ім некаторыя рэчы даюцца складаней. Але я ведаю, што на сцэне кожны з танцоўшчыкаў стане сапраўднай апорай для партнёркі і выратуе яе ў самых непрадказальных сітуацыях.

Рэжысёр-пастаноўшчык Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” Маргарыта Касымава засяродзіла ўвагу прысутных на тым, што ў гэтай індустрыі шмат жаночых імёнаў. Святлана Дружыніна, Таццяна Ліознава, Ала Сурыкава, Ларыса Шапіцка дапамаглі савецкаму кінематографу зрабіць вялікі крок наперад. Рэжысёр згадала і імёны сваіх беларускіх калегаў, сярод якіх — выдатны аніматар і рэжысёр мастацкага кіно Алена Турава, прызёр шматлікіх міжнародных фестываляў, мультыплікатар Ірына Кадзюкова.

— Я паўстагоддзя ў кінематографіі і магу з упэўненасцю сказаць: каб прадстаўніцы прыгожага полу даказаць у прафесіі сваю роўнасць з мужчынам, ад яе патрабуецца толькі адно — працаваць! — падсумавала выказанае на пасяджэнні Маргарыта Наімаўна. — Рашучая, упэўненая ў сабе прыгажуня можа любіць вяршыні скарыць. Толькі крыў Божа забыцца на простую ісціну: жанчына без мужчыны, як і наадварот, існаваць не можа!

Н.П.

Каралеўскае натхненне

Міжнародны конкурс “Манета года-2009” выявіў пераможцаў у 10 намінацыях, і ў дзвюх з іх лепшымі былі беларускія манеты, выдадзеныя Нацыянальным банкам Рэспублікі Беларусь.

Мастаком абедзвюх беларускіх манет з’яўляецца Святлана Заскевіч. Сярэбраная “Масленіца” з серыі “Святы і абрады беларусаў” перамагла ў намінацыі “Лепшая каралеўская манета”, а “Крыж Еўфрасінні Полацкай” — у намінацыі “Самая натхняючая”.

Цырымонія ўзнагароджання пераможцаў прайшла пад час XXXVIII

Сусветнага кірмашу грошай у Берліне.

Пачынаючы з 2005 года, калі наша краіна пачала ўдзельнічаць у конкурсе манеты Нацбанка заваёвалі дастойныя ўзнагароды. “Манетай года-2005” і “Манетай з лепшым мастацкім вырашэннем” стала сярэбраная памятная манета “Беларускі балет”, “Лебедзьшыпун” прызналі лепшай у намінацыі “Каралеўская манета”. У 2007 годзе “Вялікдзень” стала “Манетай з лепшым мастацкім вырашэннем”.

Паводле паведамленняў упраўлення інфармацыі Нацыянальнага банка РБ

Чалавек-гісторыя

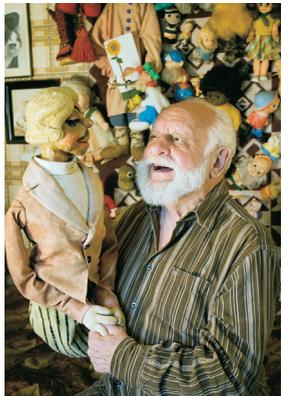
Напярэдадні “самага вясновага” свята свой 80-гадовы юбілей адзначыў заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, лаўрэат прэміі “Крыштальны Анелак” Беларускага саюза тэатральных дзеячаў і дыпламант шматлікіх фестываляў міжнародных тэатраў лялек **Уладзіслаў Уласаў.**

Старэйшы лялечнік краіны, сваё тэатральнае жыццё ён распачаў у толькі што вызваленым ад фашыстаў Смаленску. “Быў сакавік 1945-га года, яшчэ ішла вайна, — расказвае Уладзіслаў Пятровіч. — Мне толькі споўнілася шаснаццаць, я прыйшоў у Смаленскую абласную філармонію. Канцэртмайстар сказаў, што я — быццам той малады певень у пераходным узросце. Я, зразумела, пакрыўдзіўся, нават абразіўся. І тады мне прапанавалі ісці ў лялечны тэатр. Няхай сабе і не акцёрам, а машыністам сцэны — у той момант мне проста вельмі хацелася ў мастацтва. Восць так я і прыйшоў у тэатр. Трапіў у жаночы калектыў, прафесійнай адукацыі ні ў кога не было. Рэпэціравалі ў рэжысёра дома: пакуль жонка смажыла яечню, мы за шырмай рыхтавалі спектаклі”.

У Беларускай дзяржаўнай тэатр лялек Уладзіслаў Уласаў прыйшоў у 1956 годзе і — застаўся на ўсё сваё далейшае прафесійнае жыццё. За 50 гадоў служэння на мінскай сцэне ён стварыў больш за 100 запамінальных вобразаў у спектаклях для дзяцей і дарослых. Бліскучы акцёр, якому аднолькава падуладны лялькі самых розных тэхнік і сістэм, ён з’яўляецца ўлюбёным і дарослых, і, канешне ж, маленькіх глядачоў, для якіх на працягу доўгага часу быў нязменным Дзедом Марозам.

Таццяна КОМАНОВА

Рэдакцыя “К” далучаецца да ўсіх віншаванняў, якія ў гэты дні гучаць на адрас юбіляра, і зычыць яму здароўя, бадзёрасці і аптымізму.

Урачысты пралог канцэрта — “Песня пра Нёман”.

Старшыня Гродзенскага аблвыканкама Уладзімір Саўчанка.

27 лютага Вялікая зала Палаца Рэспублікі гасцінна прымала “паслоў культуры” Гродзеншчыны: вобласць, як раней Брэстчына, Гомельшчына і сталіца, прадставіла творчую справаздачу, прысвечаную 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

На пачатку канцэрта гасцей і ўдзельнікаў вітаў старшыня Гродзенскага аблвыканкама Уладзімір Саўчанка, які сказаў так пра асаблівасці Прынёманскага краю: “Гродзеншчына шмат у чым унікальная. Гэта край багацейшай гісторыі і глыбокіх культурных традыцый. Тут даўніна суседнічае з сучаснасцю, тут жывуць і працуюць прадстаўнікі розных народаў і веравызнанняў”.

Каласы і галасы Прынёманскага краю

Пераканацца ў гэтым можна было ўжо ў фэае, паглядзеўшы творы прафесійных мастакоў і народных майстроў. Экспазіцыя, разгорнутая на розных пляцоўках, утварала дзве самастойныя выстаўкі, з’яднанныя не толькі абрысамі “геаграфічна-адміністрацыйнай адзінкі”, але і сваёй тэматыкай. З аднаго боку — багатая гісторыя, старадаўнія традыцыі, з другога — сучаснасць мыслення. І, што вельмі важна, усё гэта не наводзіць адно ад аднаго, а — разам, у непадзельным адзінстве. А над усім — амаль забытая сёння гармонія чалавека і прыроды. І звязаная з ёй бясконцасць сімвалічных пераўтварэнняў, у адных выпадках блізкая да народнай міфалогіі, у другіх — да эстэтыкі постмадэрна.

Перад пачаткам творчай справаздачы ў Палацы Рэспублікі з міністрам культуры Уладзімірам Матвейчуком (трэці злева) начальнікі ўпраўлення культуры аблвыканкамаў Рыгор Бысюк, Мікалай Пашынскі, Аляксандр Лойка.

Невыпадкава, мабыць, адна з карцін так і называлася — “Пераўтварэнні”. На ёй — ці то былінкі ў полі, ці то чалавечыя постаці, што згінаюцца на ветры. На другім палатне — дзьмухаўцы, падобныя на пухнатыя “скафандры” жывых істот. Заўважным было і частае выкарыстанне манахромнасці, калі пераважае адна фарба, але ў безлічы адценняў. Адчуваўся і творчы працяг каларыстычных знаходак Вітольда Бялыніцкага-Бірулі, накіраваных на эфекты “глыбіні” адлюстравання, асаблівай матавасці паверхні.

Тое, што Нёманскі край знаходзіцца на памежжы Беларусі, Літвы і Польшчы, адбілася і на народным мастацтве Гродзеншчыны. Адметна ўпрыгожаныя вербныя галінкі, скураныя, кавальскія вырабы з “водарам” рыцарскага Сярэднявечча, стылізаваныя строі — не адно простанародныя, але і шляхетныя, сялянскія выцінанкі і “каралёўскія” габелены...

Але ў цэнтры экспазіцыі абсалютна справядліва аказалася “шкляная казка” з Бярозаўкі: шматлікія сувеніры, вазы, посуд і нават філасофскія кампазіцыі, быццам зробленыя з застылых слёз суму і радасці. Шкло ператваралася ў разнастайныя ракавінкі, елачку, у “Метэарыты”, “Халодную ваду”, “Паветра” і нават “Цішыню”.

Гістарычна-біблейская тэма гучала як мелодыя спадчыны. Адна толькі Каложская царква, архітэктурная перліна XII стагоддзя, і народзіны Хрыста атрымалі выявы ледзь не ва ўсіх магчымых варыянтах: у жывапісе, вышываных карцінах, абразях, гліняных барэльефах, скураных вырабах, у выцінанцы...

Тэма ж прыроды нечакана набыла касмічнае гучанне. Такі традыцыйны від народнай творчасці, як лозапляценне, быў прадстаўлены не звыклымі кошыкамі, а абстрактна-сімвалічнай кампазіцыяй, сплеценай з мноства клубочкаў-планет бязмежнай касмічнай прасторы. “Трансфармавалася” і рыза па дрэве. Замест лыжак ці нават традыцыйных драўляных скульптур мы ўбачылі поўныя глыбокага філасофскага зместу кампазіцыі, што дазвалялі правесці паралелі з творчасцю Язэпа Драздовіча.

Акрамя касмічных, былі і ўласна прыродныя “фэнтэзі” — аплікацыі з пер’я “У краіне райскай птушкі” А.Клімавай: рыбка, кветкі, матылькі былі зробленыя з выдумкай і любоўю, па-еўрапейску стыльна і па-беларуску мякка, някідка, з душэўным цяплом. Ці не гэтыя “Добрыя рукі”, такія падобныя на гнуткія ліліі, былі ўвасоблены ў метале сярод кавальскай экспазіцыі?

На выстаўцы.

Дый шматлікія музычныя інструменты Мар’яна Скрамблевіча аказаліся вырабленымі па тым жа законе еднасці чалавека з прыродай: старадаўнія рогі, гарадзенскія трубы, шматлікія дудкі, у тым ліку парныя, флейты, у тым ліку перуанская, вялікая калекцыя жалеек, сярод якіх ёсць і незвычайныя па форме — у выглядзе гэткай “дзюўчыны ў спаднічы”, разнастайныя акарыны, што нагадваюць то рыб, то жалуды. Гэтая экспазіцыя, агучаная выступленнем самога майстра, прыцягнула, бадай, найбольшую ўвагу міністра культуры Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Матвейчука і Мітрапаліта Мінскага і Магілёўскага Тадэвуша Кандрусевіча.

Шмат у чым незвычайным аказаўся і справаздачны канцэрт пад назвай “Мой край Прынёманскі — мае спрадвечнае каханне”. Рэжысёрска-пастаноўчая група справаздачнага канцэрта не пабаялася парушыць многія стэрэатыпы. Акрамя асобнага каляндарна-абрадавага блока, фальклорныя нумары аказаліся ўдала раскіданымі па іншых частках праграмы. Пры гэтым восень у каруселі пор года, прадстаўленая кірмашом, стала папраўдзе поліфанічным відовішчам, спалучыўшы ўласна фольк з лялькамі, артыстамі цырка, цыганамі і нават “пераагранутым” мядзведзем. Вакальна-харэаграфічная кампазіцыя “Залатыя каласы” стала мастацкім працягам сельскагаспадарчых і, шырэй, вытворчых здабыткаў Гродзеншчыны, якая летась, як адзначыў у сваім выступленні У.Саўчанка, атрымала 2 мільёны тон збожжавых пры сярэдняй ураджайнасці 52 цэнтнера з гектара. Музычная класіка натуральна паядналася з гісторыяй — праўда, пры некаторым парушэнні храналогіі. А ў адлюстраванне гадоў Вялікай Айчыннай арганічна ўпісаўся нядаўна створаны трапар “Усім беларускім святым” Андрэя Бандарэнкі. Добра падобраны відэаряд супадаў з музыкай літаральна да такта. Пачаўшыся са знакамітай “Песні пра Нёман” Нестара Сакалоўскага на словы Анатоля Астрэйкі, канцэрт сімвалічна завяршыўся выходам на сусветныя арбіты — кампазіцыяй “Планета людзей — Зямля”.

Надзея БУНЦЭВІЧ
Фота Юрыя ІВАНОВА

Фотарэпартаж з Палаца Рэспублікі — на стар 8 — 9.

Ці можна аднесці да платных паслуг дзейнасць, якая ажыццяўляецца археалагічнымі музэямі пры правядзенні археалагічных даследаванняў на землях, што знаходзяцца ў карыстанні сельскагаспадарчых прадпрыемстваў?

На пытанне адказвае Ігар ЧАРНЯЎСКІ, начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь:

— Сельскагаспадарчыя прадпрыемствы з’яўляюцца юрыдычнымі асобамі, правядзенне работ на землях якіх не адносіцца да пераліку платных паслуг насельніцтву. Такі пералік платных паслуг устаноўлены Агульным класіфікатарам Рэспублікі Беларусь “Паслугі насельніцтву”, які зацверджаны і ўведзены ў дзеянне пастановай Дзяржстандарту Рэспублікі Беларусь ад 9 снежня 2003 г. № 49.

Правядзенне археалагічных даследаванняў па заказе гэтых сельскагаспадарчых прадпрыемстваў на землях, якія знаходзяцца ў іх карыстанні, можа быць ажыццёўлена на падставе дагавора, заключанага ў адпаведнасці з нормамі грамадзянскага заканадаўства. Аплата за азначаную паслугу паступае ў пазабюджэтны даход.

Калі ў вас ёсць пытанні ў рубрыку “Чытач — Газета — Міністэрства”, накіроўвайце іх на адрас рэдакцыі: 220013, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 77, альбо на электронную скрыню: kultura@tut.by.

Сінтэз мастацтваў

У Тэатры-студыі кінаакцёра ўзнавіўся паказ кінаспектакля “Навечна ў памяці”. Пастапоўка будзе ўдзельнічаць у праграме рэспубліканскіх юбілейных канцэртаў у Палацы Рэспублікі, прысвечаных 65-годдзю з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У гэтым годзе спектаклю спаўняецца пяць гадоў. Па задуме рэжысёраў Аляксандра Бяспалага і Уладзіміра Грыцэўскага, пастаноўка ўяўляе з сабе сінтэз кіно і тэатра, музыкі і пэзіі. У драматычнае дзейства арганічна ўпліта-

юцца кадры дакументальнага і ігравога кіно (стужкі Вячаслава Нікіфарова, Віктара Турава, Барыса Сцяпанова, Валерыя Рубінчыка ды іншых). Пасля кінахронікі на сцэне пачынаецца тэатральная дзея з удзелам вядомых кінаакцёраў Аляксандра Бяспалага, Любові Румянцавай, Святаваны Сухавей, Аляксандра Цімошкіна, Аляксандра Яфрэмава, Арцёма Давідовіча.

У межах юбілейных мерапрыемстваў гэты спектакль змогуць убачыць і ў абласных цэнтрах Беларусі.

Марына ДОЎГЕР

Фатограф і скульптар

У Клубе дакументальнага кіно відэакомплексу “Цэнтр-відэа” прайшоў паказ новых айчыных стужак. Вечар правяла кандыдат мастацтвазнаўства, член Праўлення Беларускага саюза кінематографістаў, галоўны рэдактар Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” Наталля Сцяжко.

На суд глядачоў былі прадстаўлены тры новыя 20-хвілінныя дакументальныя карціны айчыннага кінематографістаў.

Першыя дзве стужкі распавялі аб штодзённым жыцці звычайных беларускіх вясцоўцаў. Так, рэжысёр Юры Гарулёў і аўтар сцэнарыя Вячаслаў Ільяноў у сваёй рабоце “Фатограф Уллына” распавялі гісторыю жыхаркі палескай вёскі Чэмерын. Іх гераіня Уллына Мельнік па волі лёсу стала летапісцам жыцця мястэчка. У цяжкія пасляваенныя гады яна фатографавала суседзяў на пашпарты, а таксама здымала памятных падзеі: вяселлі, пахаванні, праводзіны ў армію. Сёння тыя побыта-

выя здымкі сталі сапраўднымі рарытэтамі пасляваеннага часу сяла па-над Ясельдай.

Аўтар сцэнарыя і рэжысёр “Хвілін жыцця” Вольга Дашук у якасці галоўных герояў выбрала кавалёў з Пастаўшчыны — бацьку і сына Антона і Юрыя Фурсаў. Атрымалася сапраўднае кінабалада аб людзях, якія знайшлі сэнс свайго існавання на зямлі ў тым, што ў суладдзі з прыродай займаюцца сваёй любімай справай.

У адрозненне ад калег, аўтар сцэнарыя і рэжысёр фільма “Ваяцель” Станіслаў Гайдук прысвяціў сваю карціну лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі, прафесару Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Анатолю Арцімовічу. Вядомы скульптар з’яўляецца адным з аўтараў барэльефаў Кургана Славы, мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць”. Яго помнікі, прысвечаныя значным асобам гісторыі краіны, упрыгожваюць плошчы Мінска, Заслаўя, Барысава, Калінінграда і іншых гарадоў.

Наш кар.

“Вобраз мілы” ў музеі

Цікавыя творчыя імпрэзы да Міжнароднага жаночага дня — 8 Сакавіка — праводзіліся на гэтым тыдні ў сталічных музэях. Адметнае свята прайшло ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа.

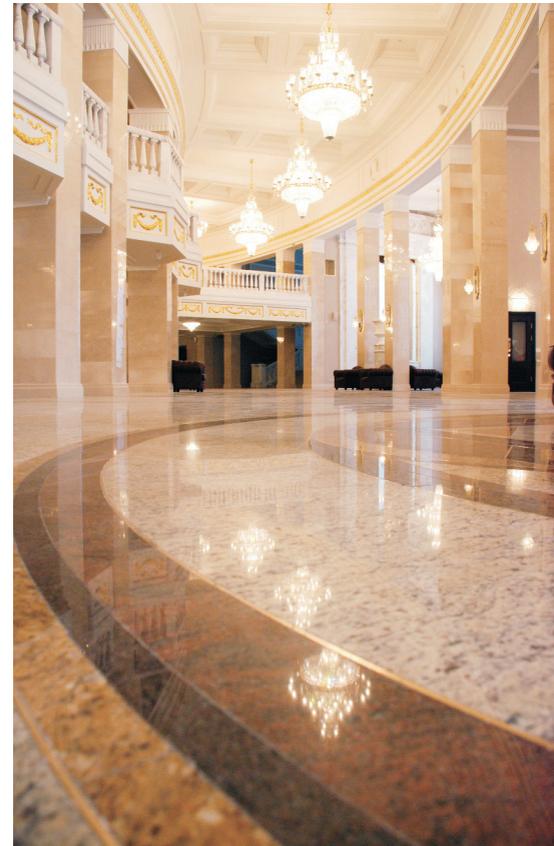
На літаратурна-музычнай імпрэзе не пакінулі аб’якавымі ўспаміны сына паэта Міхаса Міцкевіча пра сваю маці Марыю Дзмітрыеўну, якой прысвяціў мноства радкоў Якуб Колас. Не абмінуў сын класіка айчынай літаратуры і пяшчотныя адносіны паміж бацькамі, іх узаемаразуменне, шчырае каханне. Безумоўна, упрыгожаннем вечарыны стала і любоўная лірыка паэта Алеся Камароўскага ў аўтарскім выкананні.

Апрача гэтага, да свята была падрыхтавана новая выстаўка з фондаў музея “Вобраз мілы, поўны чараў”, дзе прадстаўлены фотаздымкі, паштоўкі, прысвечаныя Якуба Коласа жанчынам: Марыі Каменскай, Аляксандры Зотавай, Наталлі Чэкалінскай, Святаване Сомавай, Яўгеніі Пфляўмфбаум, Эдзі Агняцвет, Аляксандры Кетлер.

Як адзначыла ў гутарцы з карэспандэнтам “К” старшы навуковы супрацоўнік музея Наталля Багумільчык, імпрэза стала пачаткам шэрагу мерапрыемстваў, прысвечаных 50-годдзю з дня адкрыцця літаратурна-мемарыяльнай установы.

Канстанцін АНТАНОВІЧ

Вялікі тэатр: рэпартаж напярэдадні адкрыцця

Атмасфера ў сценах Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета напярэдадні яго адкрыцця пасля рэстаўрацыі і рэканструкцыі нагадвала той своеасаблівы настрой, які папярэднічае прэм'еры грандыёзнага спектакля. Але паўсюды імпат не меў прысмаку празмернай спешкі, нервознасці і тлumu. Зрэшты, тым, хто ўпэўнены ў сваіх сілах, такі настрой і не ўласцівы.

Будаўнікі завяршалі свае справы пад урачыстыя гукі аркестра: у глядзельнай зале ўжо поўным ходам рэпеціравалі святочны гала-канцэрт. Оперныя салісты выходзілі на сцэну ў спецыяльных поліэтыленавых бахілах, якія выдаваліся кожнаму, чые падэшвы ступалі па чысцюткай падлозе тэатра.

Заспець у Оперным намесніка міністра культуры Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Грыдзюшка карэспандэнту "К" было нескладана: як своеасаблівы куратар рэстаўрацыі ён праводзіў у сценах тэатра куды больш часу, чым за звычайны працоўны дзень.

— Звышскладаныя работы ў Тэатры оперы і балета сталі сапраўдным экзаменам для беларускіх будаўнікоў, асабліва для генеральнага падрядчыка — знакамітай "Эльвіры" і яе кіраўніка Валерыя Поткіна, — адзначыў намеснік міністра. — І гэты іспыт яны вытрымалі вельмі годна, здзейсніўшы сапраўдны працоўны подзвіг. Паводле нарматыву, рэстаўрацыя гэтага аб'екта патрабавала 54 месяцы. Але яе ўдалося зрабіць усяго за 36!

Аднак ці не паўплывала апошняя акалічнасць на якасць гэтых работ? Музіца, такое пытанне ўзнікла не толькі ў мяне. Таму Уладзімір Грыдзюшка адразу ж запэўніў, што кантроль над якасцю быў няспынны і вельмі пільны.

— Усе будаўнікі, уключна з простымі рабочымі, разумелі значнасць аб'екта, на якім яны працуюць, — дадаў ён. — І таму працавалі з поўнай аддачай.

Крышачку "голай фактуры" (балэзе яна выглядае пераканаўчай і без ацэнчаных эпітэтаў). Агульны кошт выкананых работ і набытага абсталявання склаў 307 мільярдаў рублёў. На аб'екце працавала каля сотні субпадрадных будаўнічых арганізацый розных напрамкаў дзейнасці. Генеральны праекціроўшчык "Белдзяржпраект" меў на субпадрадзе каля 30 практычных арганізацый. Прылеглая да тэатра тэрыторыя — а гэта амаль 60 тысяч квадратных метраў — была добраўпарадкавана сродкамі і высылкамі Мінгарвыканкама. Карысная плошча будынка павялічылася з 27 тысяч квадратных метраў да 36 тысяч. Гэта адбылося за кошт былога "паддашка": раней ён не выкарыстоўваўся, а цяпер там удалося зрабіць ажно тры паверхі, куды перасяліліся майстэрні і тэхнічныя службы.

Таму ў захопленых спектаклем глядачоў не ўзнікну дадатковай нагоды задумацца пра тое, што сцэна тэатра — гэта толькі бачная "вяршыня айсберга". Пад ёю — цэлы падземны завод па вытворчасці захопальных

Аналагаў у Еўропе няма!

Чыгунка і спадчына ледавіковага перыяду

У кабінце Валянціна Пышнога, які выконвае абавязкі генеральнага дырэктара тэатра, звярнуў увагу на схематычную выяву Орега de Paris у разрэзе. Не ўстрымаўся ад пытання: як жа будзе выглядаць наш тэатр, у параўнанні з праслаўленым парыжскім?

— Электрамеханічнае абсталяванне, якое выкарыстоўваецца ў Парыжскай оперы, можна смела назваць састарэлым, — адказаў Валянцін Пышнога. — Скажам, тых найноўшых гідраўлічных сістэм пад'ёму сцэны, якія ўсталяваны ў нас, там пакуль што няма.

Перавага гідраўлічнага прынцыпу ў тым, што ён забяспечвае больш плаўныя рухі механізмаў, чым электрамеханічны. Прычым трансфармацыя сцэны адбываецца без "лішніх" гукаў, што могуць сапсаваць уражанне ад відовішча.

Таму ў захопленых спектаклем глядачоў не ўзнікну дадатковай нагоды задумацца пра тое, што сцэна тэатра — гэта толькі бачная "вяршыня айсберга". Пад ёю — цэлы падземны завод па вытворчасці захопальных

відовішчаў. Агульная вага металічных канструкцый, размешчаных у 20-метровым катлаване, перавышае 900 тон.

Абсталяванне, зробленае ў Германіі па эксклюзіўнай замове, сёння яшчэ ў стадыі наладкі. Але выглядае яно ўсё адно ўнушальна. Асабліва ў спалучэнні з расповедамі спецыялістаў. Канструкцыя складаецца з 20 рухомых кампанентаў, кожны з якіх можна ўздымаць на розную вышыню і надаваць яму адпаведны задуме рэжысёра вугал нахілу.

Уладзімір Грыдзюшка адзначыў, што менавіта ўсталяванне гэтых канструкцый стала ці не найскладанейшай часткай пераўвасаблення тэатра. Эскаватар, які працаваў непасрэдна ў яго сценах, з цяжкасцю заглябляўся ў нетры зямлі. Яе, дарэчы, пры будаўніцтве катлавана было вывезена больш за дзве тысячы кубаметраў.

Для таго, каб зрабіць трум пад сцэнай, трэба было ўвагнаць у зямлю больш за 300 паляў. У суткі ўдавалася забіваць усяго па адной. Тым болей, будаўнікі выявілі нечаканую і прыкрою для сябе акалічнасць: аказваецца, у тоўшчы зямлі, непасрэдна пад сцэнай тэатра, хаваліся вялізныя валуны, якія засталіся "ў спадчыну" ад ледавіковага перыяду...

Яшчэ адна складаная праблема — дастаўка ў будынак цяжкіх кампанентаў металічных канструкцый — была вырашана даволі вынаходліва: у тэатры на час работ была збудавана своеасаблівая чыгунка, якая вяла з вуліцы на самую сцэну.

Зрэшты, пад'ёмныя канструкцыі — далёка не адзіная "разыначка" тэатра. Іх тут няма. Прыкладам, аркестравая яма таксама здатная трансфармавацца, пры патрэбе "выроўніваючыся" з узроўнем сцэны. Націснуўшы на "чароўную" кlawшы пульт, можна прымуціць фуру з інструментамі аркестра вокалмгненна "знікнуць" у спецыяльнай нішы, размешчанай пад глядзельнай залай.

Нягледзячы на тое, што мікрафоны оперным спевакам не патрэбны, зала забяспечана стацыянарнай акустычнай сістэмай, зробленай у Канадзе па спецыяльнай замове, якая прызначана для правядзення “няпрофільных” імпрэз. Такая апаратура лічыцца адной з лепшых у свеце. Увогуле, Оперны тэатр заўсёды славіўся сваімі акустычнымі ўласцівасцямі, але, пабываўшы 26 лютага на першай рэпетыцыі аркестра, спецыялісты адзначылі: акустыка стала нават лепшай, чым была раней.

— Можна з упэўненасцю казаць пра тое, што такога комплексу сцэнічнага абсталявання няма ні ў адным тэатры оперы і балета не толькі постсавецкай

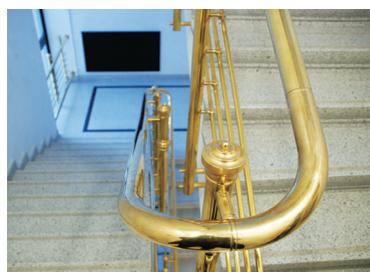
еца асваенне новых прыстасаванняў, пачуў, што працэс ідзе плённа. Хаця асвойваць трэба багата чаго. Сцэна мае тры кабінеты, вытрыманыя у рознай колеравай гаме, і забяспечана ажно 110 дэкарацыйнымі пад’ёмамі.

— Уяўляеце, колькі розных дэкарацый можна выкарыстаць у адным спектаклі! — адзначыў з гэтай нагоды Уладзімір Грыдзюшка.

Зрэшты, адаптацыя старых дэкарацый да новай сцэны — гэта яшчэ адзін вялікі “кавалак працы”. Па словах начальніка ўчастка мехабсталявання Міхаіла Мярковіча, спраў хопіць на ўсё лета. Асабліва калі згадаць, што новая сцэна мае чатырохпраэнтавы нахіл, прызначаны для таго, каб нават тыя глядачы, якія набылі не самыя дарагія квіткі, маглі добра бачыць тэатральную дзею.

Нават такі, здавалася б, прыземлена-утилітарны аспект, як уборка памяшканняў тэатра, не застаўся без увагі. Каб захоўваць у ідэальным выглядзе мрамор і граніт — а плошча, пакрытая гэтымі матэрыяламі, перавышае сем з паловай тысяч квадратных метраў, — спатрэбілася адмысловая тэхніка. Адмысловыя вышкі былі закуплены і для мыцця высокіх вокнаў.

Звышскладаны механізм Тэатра оперы і балета не будзе спраўна працаваць без такога складніка, як ахова працы. Тым болей, абнаўленне матэрыяльна-тэхнічнай базы прымушае звярнуць на прафілактыку траўматызму асаблівую ўвагу. Як адначыў загадчык сектара па ахове працы Анатоля Зотаў, кваліфікаваных спецыялістаў, якія працуюць пад яго кіраўніцтвам, у штаце тэатра прыкметна паболела. А новыя інструкцыі, датычныя бяспекі працы, ствараюцца паралельна з асваеннем новага абсталявання.

прасторы, але і Заходняй Еўропы, — з гонарам адзначыў Уладзімір Грыдзюшка. — У некаторых тэатрах ёсць люкі правалу, у некаторых — пад’ёмна-апункныя пляцоўкі, у некаторых — фура з паваротнымі коламі ці балетная фура... А ў нас усе кампаненты сучаснага тэатра спалучаны разам! Сцэна Опернага ўвабрала ўсё самае лепшае, што ёсць у сусветнай практыцы для такіх тэатраў.

Патэнцыял, які чакае асваення

Вядома, у кожнага з нас адразу ўзнікне пытанне: калі ж мы здолеем ацаніць усе ўласцівасці новай сцэны тэатра не на словах, а на свае ўласныя вочы? Па словах Валянціна Пышнога, з гэтым давядзецца трохі пачакаць. Галоўная прычына заключаецца ў тым,

што спектакля, які б напоўніцу выкарыстоўваў патэнцыял сцэны, у рэпертуары тэатра пакуль няма. Яно і зразумела: рэжысёр-пастаноўшчык заўсёды зыходзіць з наяўных магчымасцей, а яны ў мінулыя гады былі куды больш сціплыя, чым цяпер.

Што да адаптацыі старых спектакляў да новых магчымасцей... Валянцін Пышны не лічыць мэтазгодным змяняць іх сцэнаграфію, бо адзін з найважнейшых прынцыпаў тэатра — павяда да аўтарскай працы.

Другое пытанне, якое ўзнікла пад час агляду ўражальнага аграгата сцэнічнага комплексу, таксама падаецца заканамерным: ці не паўстане праблема з асваеннем новых механізмаў тэхнічным персаналам тэатра?

— Безумоўна, абсталяванне вельмі складанае, але праблему з яго асваеннем нам удалася вырашыць, — кажа Валянцін Панцэлевіч. — Раней у нашым тэатры не было пасада інжынераў-механікаў, аднак цяпер яны ўведзены ў патрэбнай колькасці. Увогуле, тэхнічны персанал Тэатра оперы і балета пасля рэстаўрацыі папоўніўся ажно на 160

адзінак. Нам удалося падабраць добрую каманду спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, і ўжо сёння яны працуюць над падрыхтоўкай сцэны, пераймаючы досвед у нямецкіх наладчыкаў. Дзякуючы таму, што паводле Указа Прэзідэнта заробак работнікаў нашага тэатра павялічыўся на 75%, а таксама даплатам з Фонду спажывання, нам удаецца ствараць для кваліфікаваных тэхспрацоўнікаў прывабныя ўмовы.

— Мы ставілі задачу перад тэхнічнымі службамі тэатра, каб яны працавалі разам з тымі, хто робіць мантаж абсталявання, займаецца пусканаладачнымі работамі, — працягвае тэму Уладзімір Грыдзюшка. — Больш за тое, ёсць дамоўленасць з замежнымі партнёрамі адносна стажыровак для беларускіх спецыялістаў у тых фірмах, якія пастаўлялі абсталяванне. Але шмат якія навывкі можна засвоіць на месцы, тут і зараз, і трэба прыкладаць высілкі, каб такая ўнікальная магчымасць выкарыстоўвалася напоўніцу.

На сцэне тэатра заспеў яго галоўнага інжынера — Валерыя Макароўскага. У адказ на пытанне, як адбыва-

Звышсучаснае “начынне” гістарычнай “праудзівасці”

Рэстаўрацыя тэатра спалучалася з яго рэканструкцыяй і мадэрнізацыяй. Менавіта ў неабходнасці вырашыць гэтыя дзве задачы адначасова заключалася асноўная складанасць аб’екта.

Дасведчаная людзі кажуць, што збудаваць гмах “з нуля” часам бывае куды прасцей і танней, чым правесці яго грунтоўную рэстаўрацыю. Уладзімір Грыдзюшка ахвотна пагаджаецца з гэтым тэзісам. Але... Справа не толькі ў кошце.

— Мы ні на хвіліну не забываліся пра тое, што работы вядуцца на помніку архітэктуры, які мае статус гісторыка-культурнай каштоўнасці — адначыў намеснік міністра. — І таму даткліва прытрымліваліся ўсіх правілаў рэстаўрацыйнай справы. Для нас было важна аднавіць гістарычную справядлівасць, вярнуць тэатру тое аблічча, якім яго бачыў — ці, прынамсі, хацеў убачыць — сам Лангбард. Гэты прынцып дбайна вытрымліваўся ва ўсім, ажно да дробязей: і форма даху, і колер фасадаў, і фэа, і лесвіцы набылі выгляд, адпаведны задуме архітэктара. Нават жырэнды і заслона ў глядзельнай зале былі зробленыя па вобразе і падабенстве тых, якія прадугледжваў праект Лангбарда.

Жырэнды і свяцільнікаў у тэатры прыкладна 1200, але асаблівую ўвагу прыцягвае іх “каралева” — такі ж самы неад’емны іміджавы атрыбут глядзельнай залы, як і заслона. Шыкоўная канструкцыя памерам тры з паловай на чатыры метры важыць каля тону. І, што самае адметнае, родам яна не з “заморскіх” краёў, а са старадаўняй Ліды. А заслона, дарэчы, паходзіць з Баранавічаў, як і “адзенне” сцэны. Удзел у пераўвасабленні Тэатра оперы і балета стаў для некалькіх дзесяткаў айчынных прадпрыемстваў спраўднёным выпрабаваннем на канкурэнтаздольнасць. І негаласплоўным аргументам на карысць закліку “Купляйце беларускае!”.

Крэслы ў зале таксама цалкам адпавядаюць бачанню Лангбарда — у адозненне ад тых, што з’явіліся тут у 60-я гады. Прычым іх колькасць трохі паболела: сёння зала змяшчае амаль на паўсотні глядачоў больш.

Даводзілася чуць меркаванне, нібы ўсталяванне на фасадзе тэатра скульптур не надта адпавядае эстэтыцы канструктывізму, у якой вытрыманы будынак.

— Ёсць дакументальныя сведчанні таго, што нааўнасць скульптур на будынку была “прапісана” ў праекце самім архітэктарам, — кажа Уладзімір Грыдзюшка. — Хаця задума пад час будаўніцтва ў 1930-я гады не была рэалізавана.

І, бадай, самае важнае: гістарычная “праўдзівасць” тэатра ідэальна спалучаецца з яго звышсучасным “начыннем”. Будынак літаральна нашпігаваны інтэлектуальнымі інжынернымі сістэмамі, прызначанымі клапаціцца не толькі пра бяспеку глядачоў, але і пра іх камфорт. Наведвальнікі тэатра абавязкова звернуць увагу на сістэму кандыцыянавання паветра.

***

Сапраўды, “слоўны партрэт” абноўленага тэатра быў бы няпоўны без такой яго рысы, як камфортнасць. Прычым камфортней будучы адчуваць сябе і глядачы, і артысты. Першым не давядзецца тоўпіцца ў антракце ў доўгай чарзе па каву: замест аднаго буфета ў тэатры ад-

гэтуль іх будзе ажно чатыры. Другія неўзабаве маюць ацаніць утульныя грымёркі. І ўжо ацанілі магчымасць ладзіць свае рэпетыцыі на спецыяльнай сцэне, якая, паводле сваіх параметраў, з’яўляецца дакладнай копіяй асноўнай.

Таму і нядзіўна, што прапановы арандаваць тэатр для правядзення там прадстаўнічых імпрэз сталі паступаць яшчэ перад адкрыццём. Тэлефануюць таксама і вядомыя мастакі — з прапановамі зладзіць свае выстаўкі ў фэа. Не дзіўна — бо гэтая пляцоўка мае ўсе перадавыя, каб стаць адным з найпрэстыжнейшых культурных цэнтраў краіны.

Ілля СВІРЫН
Фота Юрыя ІВАНОВА

Кажуць, што гісторыю ствараюць мужчыны. Падставы да такога меркавання простыя: сусветныя энцыклапедыі расквечаны біяграфіямі палкаводцаў свету, навукоўцаў, што перавярнулі прадстаўленні пра чалавека і прыроду, творцаў, якія сваімі работамі прынеслі гонар і славу Айчыне. Але многае з гэтага не было б здзейснена, каб побач са славымі мужчынамі не ішлі па жыцці жанчыны, у чые імя і здзяйсняліся подзвігі. Месца знакамітых прадстаўніц прыгожага полу ў беларускай гісторыі і асабістыя дасягненні, што зрабілі ўплыў на лёс краіны, даследуе журналіст Ірына МАСЛЯНІЦЫНА.

У гісторыі — жаночы сілуэт

— **Музіц, ваша цікавасць да жаночых вобразаў у гісторыі Беларусі ўзнікла пад час журналіскай працы?**

— Дзесьці з сярэдзіны 90-х гадоў, калі ўзнялася хваля інтарэсу да сівай даўніны, масава сталі выходзіць нарысы журналістаў, публіцыстаў, гісторыкаў, прысвечаныя славымі асобам мінуўшчыны, але фігуравалі ў іх амаль адны прадстаўнікі моцнай паловы чалавецтва. Я вырашыла высветліць, чым выклікана гэтая сітуацыя: тым, што інфармацыю пра мужчын, якія па прыродзе сваёй больш дзейсныя, прасцей знайсці, ці сапраўды значных жаночых імён на працягу вякоў не з’яўлялася. Канешне, у апошнія верыць не хацелася. І не дарма.

Пасля значнай пошукавай працы, у сааўтарстве з гісторыкам Міколам Багадзяжам, у 1995 годзе выйшла першая кніга нашага творчага тандэма пад назвай “Слава і няслаўе”. На старонкі трапілі гісторыка-біяграфічныя нарысы, якія распавядалі, што знакамітыя беларускія прыгажуні былі не толькі добрымі жонкамі і маці. Адны сталі княгінямі і каралевамі, што дамагаліся значных эканамічных пераўтварэнняў у краіне, другія адкрывалі новыя законы навукі і ўзнімалі на новую вышыню планку мастацтва.

Дарэчы, кніга нават была рэкамендавана Міністэрствам адукацыі ў якасці дадатковага чытання ў сярэдніх школах. З таго часу свет пабачыў тузін кніг аб гістарычных постацях, з якіх палова распавядаюць якраз пра жаночыя імёны ў гісторыі Беларусі. — **Можа, звяртаюцца да гэтых імёнаў не так часта, бо не хапае гістарычных звестак, звязаных з жанчынамі?**

— Гэта памылковае меркаванне. Старадаўнія летапісцы не забываліся на жаночыя постаці, якія ўплывалі на ход падзей. Мы падымалі шматлікія дакументы, асабістыя лісты, тастаменты, успаміны гістарычных асоб і знаходзілі безліч неабходнай нам інфармацыі. Часцяком звяртаемся да архіваў у суседніх краінах, перакладаем работы замежных аўтараў. Ды і навука не стаіць на месцы: пастаянна адкрываюцца новыя крыніцы для натхнення і вывучэння. Упэўнена: сёння кожны адукаваны чалавек зможа назваць з дзiesiąтк славытых беларусак даўніны. Мы ж з дапамогай гістарычна-мастацкіх нарысаў імкнёмся пашырыць гэтае кола.

“Роля другога плана” — таксама мастацтва

— **І ўсё ж часцей на гістарычным небасхіле жанчына паўстае ахоўніцай хатняга агню...**

— Так, нам пастаянна гавораць, што для жанчыны на першым месцы павінна стаяць сям’я, але я не бачу ў гэтым выказванні нічога крыўднага. Бог зрабіў жанчыну і мужчыну рознымі, і трэба гэта прымаць як дадзенае. Для мужчыны асноўнае — справа. Калі ён не зможа праявіць сабе, то перастане адчуваць сабе годным чалавекам. Таму і нельга патрабаваць ад яго цалкам прысвячаць сваё жыццё дзецям. Канешне, ёсць гераічныя бацькі нахштальт Мікалая Крыштафа Радзівіла Сіроткі, які самастойна выходзіў сваіх дзяцей пасля таго, як пад час родаў памерла любімая жонка, пакінуўшы яму “сем’ярых па лавах”. Ён больш не ажаніўся ды яшчэ ўзяў на выхаванне чатырох асірацелых пляменнікаў. Але гэты прыклад — выключэнне з правілаў.

Жанчына ж сільная да таго, каб займацца домам, працягваць род. У часы, калі ўсё вырашалася зброяй і грубай фізічнай сілай, уся творчая энергія прыгожай паловы чалавецтва напраўлялася на захаванне генафонду краіны. Колькі б было нас сёння, каб, прыкладам, у XVII стагоддзі, калі не праходзіла і года без ваенных дзеянняў, маці не імкнуліся нараджаць як мага больш дзяцей? Бушавалі войны, эпідэміі выкошвалі насельніцтва, а ў сем’ях з’яўлялася па 10 — 15 спадчыннікаў. Статыстыка той эпохі сведчыць: кожная трэцяя прадстаўніца магнатскіх фамілій памерла ў час родаў. Як бачыце, калі мужчына ахвяраваў сваім жыццём на полі бітвы, то жанчына ахвяравала сабой, сваім талентам дзеля сям’і. — **Ці змяняецца прадстаўленне аб асобных гістарычных фактах, калі глядзець на іх праз прызму сям’і?**

— Палітычныя падзеі эпохі ўплывалі на асабістае жыццё кожнай сям’і, але адукаваныя і дзейныя прадстаўнікі фамілій, у сваю чаргу, аказвалі ўплыў на лёс сваёй Айчыны. Такі ракурс расстаўляе новыя акцэнтны і ў звыклых трактоўках мужчынскіх вобразаў. Упэўнена, многія са славытых асоб не зрабілі б тыя рэчы, аб якіх мы сёння ведаем, ці зрабілі б іх інакш, каб, так бы мовіць, не ўпэўне-

Пад знакам ружы і любові

“Беларускі — заўсёды збіральніца!”

ная жаночая рука на іх плячы. Агульнавядома: кожнаму рэфарматару неабходна падтрымка надзейнага сябра. Але таварыш мужчынскага полу можа пакавацца на ўладу, і толькі каханая бескарысліва сцешыць, падкажа і падтрымае. На маю думку, нават знакаміты сваёй жорсткасцю Іван Грозны мог запомніцца суайчыннікам іншымі метадамі кіравання, калі б баяры не атруцілі яго жонку Настасю. Дарэчы, гэта таксама вялікае мастацтва — усведамляць сваё месца і на ўсё жыццё заставацца героем другога плана. Бліскуча ім валодаюць, у асноўным, жанчыны.

— **Напрошваецца выснова, што жанчынам лёсам накіраваны ролі ў ценю.**

— Не толькі. Калі яна выдатная жонка, маці, але больш ні ў чым сябе не праявіла, то становіцца падобнай да вусеня, што так і не ператварыўся ў матылька. Вось менавіта “матылькаў”, якія атрымалі ўзлёт боскага натхнення, у беларускай гісторыі шмат: драматург Францішка Уршуля Радзівіл, матэматык Соф’я Кавалеўская, актрыса Гелена Петранэла Маеўская, балерына Апалонія Дарэўская, капітан паўстанцаў Эмілія Плятэр, дачка князя Тура, паліяца Настася — наша амазонка. Зрэшты, пералік гэты можна доўжыць і доўжыць.

Бясконца нізка жаночых вобразаў дапамагла выявіць характэрную рысу беларускіх жанчын: гнуткасць характару. Постаці, якія рухалі гісторыю, маглі і не паходзіць з нашай

дзяржавы, але, прыехаўшы за каханым, жанчына ўсёй душой прымала яго краіну, веру, культуру. Яна навучылася не толькі любіць тое, што накіравана ёй лёсам, але і ўдасканаліваць атрыманую спадчыну. Гэтая сапраўды залатая рыса праяўлялася і ў беларусак, якія з’ехалі за мужамі за мяжу, і нават у іх дачок. Прыкладам, расійская імператрыца Лізавета Пятроўна — напалову наша, бо з’яўляецца дачкой Марты Скаўронскай, адкрыла два ўніверсітэты, адмяніла пакаранне смерцю.

І яшчэ я назвала б славытых жанчын Беларусі збіральніцамі. Ёсць талент, калі чалавек бліскуча парушае асновы, а вось беларускі заўсёды рупліва “збіралі”, нават з аскепкаў, спадчыну, род, краіну. У гэтым спалшлося на Еўфрасінню Полацкую. Зараз прынята бачыць у ёй знакавы вобраз нашай веры, але людзі забываюцца на іншыя бакі яе дзейнасці. Еўфрасіння ўмела вельмі тонка, непрыкметна і дзейсна ўплываць на палітычныя падзеі ў краіне. Паглядзіце: у тагачасным Полацку не было крывава-х сутычак паміж хрысціянамі і язычнікамі. Мудрая Еўфрасіння дапамагла пазбегчы народных хва-

ляванняў... адкрыўшы пры манастырах школы для хлопчыкаў і дзяўчынак. Туды маглі прыйсці ўсе жадаючыя, нават дзеці язычнікаў. Урокі, канешне, вяліся па багаслоўскай літаратуры, малыя распавядалі аб пачутым бацькам, а адукаваны чалавек наўрад ці пойдзе пасля такіх прамой на капішча. Такім чынам, бяскроўна, без полымя і мяча, на Полаччыне ўкаранялася хрысціянства.

Лёгкай хадой — на падмосткі

— **Зрэшты, вашы нарысы пра Заступніцу зямлі беларускай ператварыліся ў п’есу “Крыж Еўфрасінні”. Прэм’ера аднайменнага спектакля хутка адбудзецца ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа...**

— Мяне паглынула шматбаковасць вобраза Еўфрасінні, вельмі хацелася адкрыць для шырокага кола зацікаўленых малавядомыя старонкі яе жыцця. Пастаноўка атрымала бласлаўленне Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі. Акцёрам дапамагалі манахіні Полацкага жаночага манастыра.

— **Ці чакаеце вы падобнага рэзанансу ад вашай з Міколам Багадзяжам новай кнігі — “Жанчыны, найбольш знакамітыя ў гісторыі Беларусі”, якая выходзіць у свет акурат напярэдадні Міжнароднага жаночага дня?**

— На мой погляд, першы вынік мы атрымалі яшчэ да таго, як выданне трапіла ў друкарню. Справа ў тым, што для афармлення кнігі быў запрошаны мастак Ігар Гардзіёнак. Лёгка намалюваць жанчын, партрэты якой захаваліся ў музеях і архівах, але як перадаць выяву той, аб якой засталіся толькі рукапісныя радкі ў хроніках? Ігар разам з намі ўзняў архіўныя дакументы, вышукаў у старажытных крыніцах апісанні знешняга выгляду і адзення Рагнеды, лекаркі Саламеі Русецкай, балерыны Апалоніі Дарэўскай. Атрымаліся адмысловыя ілюстрацыі, якія зрабілі тэкст больш змястоўным і, упэўнена, змогуць стаць штуршком для дакладнага выяўлення гэтых гістарычных постацей у ілюстрацыйнай практыцы.

Шчыра кажучы, з самага пачатку мы з Міколам Багадзяжам спадзяваліся, каб нашы гістарычныя даследаванні, увасобленыя ў літаратурна-мастацкай форме, натхнілі каго-небудзь з пісьменнікаў, музычных дзеячаў, кінематаграфістаў, мастакоў. Мо пяшчотныя і напорыстыя, романтичныя і ваяўнічыя жаночыя гістарычныя постаці прагучаць на ўсю моц і ў сучасным беларускім мастацтве?

Настася ПАНКРАТАВА

Мужчынская раніца

Жанчыны Беларусі ўжо раніцай 7 сакавіка атрымалі віншаванні ад вядомых мужчын краіны: на Першым канале выйшаў спецвыпуск праграмы “Добрай раніцы, Беларусь!”, які быў створаны спецыяльна для прыгожай паловы чалавецтва.

Віктар Бабарыкін, Аляксей Жыгалковіч, Аляксей Лястоў, а таксама ўрач-мамалаг Леанід Путырскі ды іншыя прачыталі вершы, прысвечаныя матулям, жонкам, каханым.

Мужчыны-вядучыя і журналісты заняліся падрыхтоўкай праграмы ад пачатку і да канца: пачынаючы здымкамі відэасюжэтаў і заканчваючы кіраўніцтвам пастаянных рубрык. Напрыклад, Аляксандр Аўчыннікаў замест Наталлі Бабковай раскажаў пра спектаклі ў беларускіх тэатрах, Аляксандр Паўлаў збіраў “добрыя навіны”, зрабіўшы палёжку Аляксандры Груздэвай, а Дзмітрый Карась даваў пароды замест Алены Дземідовіч.

Вядучы Аляксандр Аўчыннікаў сказаў карэспандэнту “К”, што яму вельмі хацелася б апынуцца на месцы жанчыны, зразумець яе псіхалогію. “Неаднаразова даводзілася выконваць жаночыя абавязкі ў звычайным жыцці: шыць, мыць бялізну рукамі, даглядаць дзяцей... А сёння я, як і мае калегі, імкнуўся здзівіць, парадваць, расмяшыць і нават расчуліць жанчын. Уся дзея мела наступны сюжэт: трое мужчын трапляюць на бялізны востраў і гавораць пра дзяўчын, прычым кожны марыць пра тое, каб каханая пагадзілася быць з ім. Вядучыя танчылі, спявалі, прамаўлялі прызнанні. А напрыканцы падарылі супрацоўніцам Першага канала шыкоўныя букеты”.

Алена САБАЛЕЎСКАЯ

Метафара жывапісу

У мінскім Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва экспануецца выстаўка жывапісу і графікі Ілоны Лазоўскай пад назвай “Сабака і Анёл”.

Выхаванка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, яна вось ужо 8 гадоў працуе ў так званым “метафарычным” жывапісе, у якім імкнецца ператварыць у рэальнасць суб’ектыўныя вобразы сну, несвядомага ўспрымання рэальнага жыцця, складанага комплексу пачуццяў, што ўвасабляюцца ў колеравых метафарах, сімвалах, часам абстрактных вобразных структурах.

Ул. інф.

Кветкавы рай-III

У галерэйна-выставачным комплексе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрылася мастацкая выстаўка “Кветкавы рай”.

Пазнаёміцца з экспазіцыйнай праекта “Кветкавы рай” НББ прапануе ўжо трэці год запар. Пад час папярэдніх выставак дэманстравалі творы жывапісу, графікі, дэкаратыўнага мастацтва і фатаграфіі. Разам з беларускімі творцамі ў іх удзельнічалі аўтары з Турцыі, Арменіі, Сербіі, Нарвегіі, Украіны і Расіі.

“Кветкавы рай” задуманы як праект-віншаванне, каб напярэдадні веснавых святаў нагадаць глядачу пра хуткае абуджэнне прыроды.

"Яна мая": абваляльнасць вясны

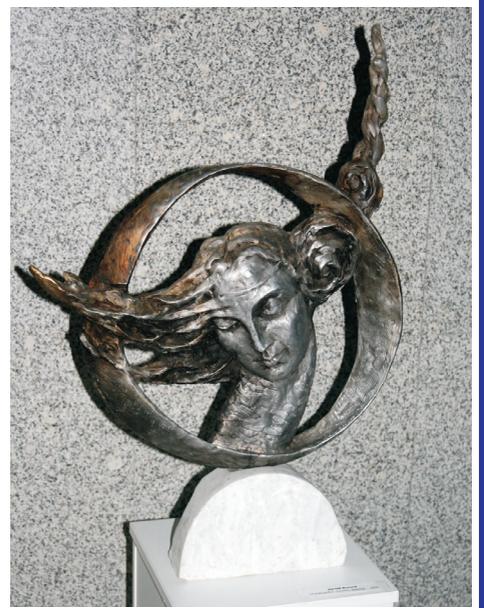
І. Швець. "Малое".

П. Багданава. "Арлекін і Каламбіна".

Г. Старавойтава. "Месяц".

В. Нячай. "Рэнесанс".

Хоць на вуліцы яшчэ гурбамі ляжыць наздраваты снег, а люстэркі лужын зацягнуты крохкай лядовай плёнкай, аркі з ледзяшоў ужо граюць музыку вясны, якая бярэ ў палон сэрца кожнага гараджаніна. А што лепей дапаможа скінуць апошнюю зімовую скаванасць, як не цеплыня жаночай усмешкі, асабліва напярэдадні Міжнароднага жаночага дня? З гэтай нагоды ў галерэі "Атрыум" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося адкрыццё выставачнага праекта "Абваляльнае мастацтва", чыімі аўтарамі сталі адзінаццаць дзяўчын-скульптараў.

На вернісажы былі прадстаўлены 35 скульптурных кампазіцый, зробленых з розных матэрыялаў. Гіпс, бронза, пясканік, граніт — у кожным з іх маладая скульптары прадэманстравалі адмысловы жаночы светапогляд, які дае жыццё непрадказальным, вытанчаным, часам — фантастычным вобразам.

— На маю думку, жанчына ў мастацтве — проста анёл, — сказаў на адкрыцці загадчык выставачнай дзейнасці НББ Фёдар Ястраб. — Асабліва тыя крохкія дзяўчаткі, якія бяруцца за стварэнне скульптуры. Гэта складаная прафесія, што патрабуе не толькі таленту і дасканаласці, але і фізічнага напружання. У ёй мала разлічваць на моцны духоўны патэнцыял і на памочнікаў. Можна, таму гісторыі мастацтва дэманструе нам не так многа прыкладаў жанчын-скульптараў высокага таленту. Спадзяюся, сённяшнім аўтаркам, якія свядома аб-

ралі дадзены шлях, будзе спадарожніцаць зорка мастацкіх перамог. І напярэдадні 8 Сакавіка хочацца пажадаць ім раскрыць творчы патэнцыял на поўную моц, каб зрабіць сур'ёзны ўклад у новае мастацтва Беларусі.

У "Атрыуме" дзяўчаты раскрылі ўсе адценні пачуццяў і жаданняў, з якіх складаецца жаночая сутнасць. Ірына Швець прадставіла непасрэднае "Малое", у чый вачах з з'яўляецца іскрынка прагнага спаз-

К. Зантарыя. "Сведка".

А. Рагатка. "Княгіня Вольга".

нання асяроддзя. Побач размясцілася ідэальная "Сям'я" Алены Рагатка. Дзявочае сэрца шукае разумнага тлумачэння для кожнага ўчын-

ку, таму і "Ваяр" Вольгі Высоцкай выпраменьвае не жорсткасць і прагу да помсты, а велічнасць мудрасці.

Галоўным напрамкам выстаўкі стаў пошук раўнавагі чалавека і свету. Захвацьце індывідуальнасць у "Натоўпе" прагне Кацярына Зантарыя. Алена Ліпінская марыць аб душэўным балансе жыхара ў джунглях "Горада". Работы Ганны Старавойтавай гавораць пра тое, што гэтыя пытанні можна вырашаць, калі шчыра дарыць "Пяшчоту" кожнай жывой істоты.

Мы звывіклі да таго, каб аб скульптары гаварылі яго работы. Моладзь жа вырашыла пайсці далей і побач з экспанатамі паказаць і сябе. Для незвычайнага эксперыменту паклікалі маладога фатографа Юлію Лейдзік. Для кожнай аўтаркі яна падрыхтавала серыю здымкаў. Спецыяльна да экспазіцыі падрыхтаваны каталог "Яна мая", куды ўвайшлі рэпрадукцыі твораў усіх удзельніц выстаўкі "Абваляльнае мастацтва".

Людміла МАКОЎСКАЯ

3-га сакавіка бліскучая актрыса Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, заслужаная артыстка Беларусі Галіна Талкачова адзначыла свой 75-гадовы юбілей. Актрыса, якая пасля заканчэння тэатральна-мастацкага інстытута прыйшла працаваць у Купалаўскі і ніколі не здраджвала гэтай пляцоўцы, і сёння з'яўляецца зоркай першай сцэны краіны.

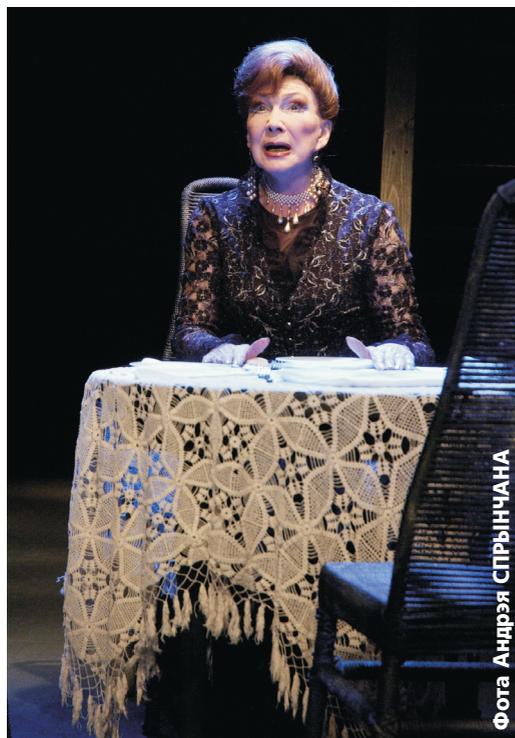
Сыграць перамогу над лёсам

Нягледзячы на тое, што па сваім характары Галіна Талкачова ніколі не прэтэндавала на ролю "прымы" ў тэатры, амаль кожная яе роля не заставалася незаўважанай. Крытыкі заўсёды адзначалі паглыблены псіхалагізм актрысы, дакладную нюансіроўку вобразаў і, разам з тым, яркую знешнюю выразнасць малюнка ролі. Скульптурна акрэсленыя, правільныя і высакародныя рысы твару, глыбокія вочы-віры... Знешнасць актрысы, надзвычай эфектная і выразная, дазваляла Галіне Талкачовай іграць і сваіх сучасніц, надзяляючы "простых" дзяўчын душэўнай глыбінёй і высакароднасцю, і гераінь класічнага рэпертуару, з'яўляючы ў адно дакладнае адчуванне характараў сваіх персанажаў і тую эпоху, прадстаўніцамі якой яны з'яўляліся. Ёй аднолькава падуладны беларускі рэпертуар, класіка і творы "экзатычных" драматургаў.

Дзве з роляў, у якіх мне пашчасціла бачыць Галіну Талкачова, зрабілі на мяне незабыўнае ўражанне. Адна з іх — Гурмыжская ў "Лесе" М. Астроўскага. Гераіня Талкачовай нечаканым чынам паўстала не багатай немаладой распусніцай, што зацягвае ў сваю сетку-павуцінне маладзенькага сквапнага да багацця хлапчука, а вабнай жанчынай, чыя прыцягальнасць нібыта "нараджаецца надкуль", і прайсці міма яе высакароднай постаці, пільнага і ўважлівага погляду проста немагчыма. Балансаванне на мяжы "высакароднасці" і "ракавой жанчыны" — вось тое, вакол чаго актрыса будзе характар сваёй гераіні.

Але сапраўдным гімнам жаночай прыродзе з'яўляецца яе Голда ў "Памінальнай малітве" Шолам-Алейхе — спектаклі, які ідзе на Купалаўскай сцэне ўжо не першае дзесяцігоддзе, але па-ранейшаму збірае поўныя

глядзельныя залы. Насуперак таму, што галоўным героем спектакля з'яўляецца Тэў ў выкананні Аўгуста Мілаванава, гераіня Талкачовай незаўважна, без аніякіх знешніх праяў сваёй "валадарнасці" выводзіць на першы план тэму жаночага лёсу як спрадвечнага цярпення і спагадлівасці. Менавіта яна "цэментуе" сям'ю, і нават перад уласнай смерцю ў знакавай сцэне-маналогу, дзе Талкачова дэманструе нам бліскучы і, разам з тым, вы-

Галіна Талкачова ў спектаклі "Апельсінавае віно".

танчаны ўзор акцёрскага майстэрства і віртуознасці псіхалагічнай нюансіроўкі, яе Голда ў сваёй шчырай пакаролівасці жаночаму лёсу застаецца... нязломленай. І гэта — вялікая перамога Жанчыны над Лёсам.

А сваім шчырым прыхільнікам ды і ўсім тэатралам, якія паважаюць і цняць у тэатры акцёрскі прафесіяналізм і "сыходзячую натуру" — майстэрства "старой" школы, — Галіна Талкачова прапануе свой бенефісны спектакль "Апельсінавае віно" па п'есе Аляксандра Касона "Дрэвы паміраюць стоячы...".

Таццяна КОМАНОВА

Бахаўская дзяўчына

Быць кампазітарам — не жаночая справа. Так лічылася доўгія гады, і нават выключэнні з гэтага правіла ўспрымаліся як дадатковае яго пацвярджэнне. Бо і Эдзі Търманд, якая стала нашай першай прафесійнай кампазітаркай, і лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Галіна Гарэлава — гэта прыклады таго высокага стаўлення да стварэння музыкі, якому маглі б пазайздросціць і мужчыны. Калі ж на кампазітарскае аддзяленне Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі сталі прыходзіць адно дзяўчаты, у музычным асяродку ўзнікла ці не паніка: маўляў, што робіцца з прафесіяй! Але час расставіў усё па сваіх месцах: кожнае пакаленне вылучыла сваіх зорак. Адно з самых уплывовых імёнаў кампазітарскай моладзі — Вольга Падгайска.

Хаця нарадзілася яна акурат у "жаночым" сакавіку (між іншым, у адзін дзень з І.С. Бахам), нічога вясновага ў яе абліччы, здавалася б, няма: звычайна сур'ёзная, засяроджаная, у ейным адзенні дамінуюць класічна цёмныя фарбы, усмешка ледзь кранае вусны. У музыцы ж — увогуле графічна строгае бяздонне нават не чатырох-, а пяці-, шасцімернай касмічнай прасторы. Затое ў жывапісе — тое раздолле каларыстыкі, што нагадвае "коле-рамузыку".

Чалавек вельмі творчы і апантаны, Вольга спрабуе сябе і ў іншых відах мастацтва, і ў іх сінтэзе (сярод яе твораў, дарэчы, ёсць і напісаных на ўласныя словы). Не аб-

межаваўшыся Лідскім музычным вучылішчам, скончыла Беларускаю дзяржаўную акадэмію музыкі па дзвюх спецыяльнасцях: як кампазітар (па класе прафесара Вячаслава Кузняцова) і арганістка (па класе Уладзіміра Неўдаха). Удасканальвала майстэрства ў магістратуры, асістэнтуры-стажыроўцы, паралельна здабываючы міжнароднае лаўрэатства.

Прытым, што піша яна пераважна складаныя філасофскія творы, прэм'ера кожнага становіцца падзеяй яшчэ са студэнцкіх гадоў. А імпрывізавана-тэатралізаваныя выступленні ансамбля "Рацыянальная дыета", у складзе якога яна ўжо чацвёрты год, збіраюць заўсёдня аншлагі не толькі ў Беларусі, але і па ўсёй Еўропе: кампакт-дз'як ансамбля, які выходзіць у Італію, хутка з'явіцца і ў нас.

29 сакавіка Вольга выступіць як арганістка пад час уручэння прэміі "Тэлеваршыня". Пазней возьме ўдзел у складзе журы кампазітарскага конкурсу. А 16 мая, калі ў нас пройдзе "Ноч арганнай музыкі", па ўсёй Беларусі будуць выконваць яе новы твор "Час аргана", што быў замоўлены ёй арганізатарамі свята.

— На мяне, — хавае ўсмешку Вольга, — больш уплывае не вясна, а... Бах: гэта ён грае мне ў снах тыя творы, што я павінна напісаць.

Надзея БУНЦЭВІЧ

КРАСУЙ, НЁМАНСКІ КРАЙ!

**ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА
ГРОДЗЕНСКАЯ ВОБЛАСЦІ
У МІНСКУ,**
прысвечаная 65-ай гадавіне
вызвалення Беларусі
ад нямецка-фашыцкіх
захопнікаў

Фота Юрыя ІВАНОВА **КВАБІДА**

Базіс рэгіёна: перспектывы турыстычнага развіцця

Унутраны і знешні турызм — гэта развіццё эканомікі ў сферы паслуг і транспарту, гандлю і грамадскага харчавання, будаўніцтва і рэканструкцыі аўтадарог, гарадскога і вясковага добраўпарадкавання, вытворчасці сувенірнай прадукцыі... І ў першую чаргу — гэта грошы ад турыстычных (з выкарыстаннем культурных) паслуг.

Як вядома, рэалізацыяй Нацыянальнай праграмы развіцця турызму ў Рэспубліцы Беларусь заняты Міністэрства спорту і турызму, Міністэрства культуры, іншыя міністэрствы і ведамствы, арганізацыі і ўстановы. Распрацаваны абласныя і раённыя праграмы развіцця турызму на 2006 — 2010 гг. Зразумела, паспяховае яго развіццё немагчымае без шчыльнага ўзаемадзеяння самых розных дзяржструктур. І менавіта ў развіцці названай сферы можа яскрава выявіцца крэатыўнае мысленне мясцовай улады, без якога, упэўнены, не варта і марыць пра перспектывы пазбавіцца статусу "terra incognita" на турыстычнай карце кожнаму асобна ўзятаму раёну.

У пошуках вопыту такога крэатыву скіраваўся на Валожыншчыну — край, які знаходзіцца на ўзмежку Налібоцкай пушчы. Тут жылі і працавалі Сымон Будны і Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, нарадзіўся Фердынанд Рушчыц. Раённы цэнтр знакімамі архітэктурнымі помнікамі XVIII стагоддзя — царквой і касцёлам, гарадскі пасёлак Івянец вядомы вытанчанымі касцёламі, якія ўваходзяць у спіс "Сем цудаў Міншчыны". У Івянцы знаходзяцца і драўляная сінагога — адна з трох ацалелых на тэрыторыі Беларусі, а таксама музей традыцыйных рамёстваў. Словам, жыццё раёна ёсць што паказаць замежным і айчынным гасцям.

Як развіваецца раённы турызм? Ці выпрацавана стратэгія і тактыка ўзаемадзеяння, прынамсі, аддзела фізічнай культуры, спорту і турызму з аддзелам культуры мясцовага райвыканкама? У пошуках адказаў на гэтыя і іншыя пытанні звярнуўся, натуральна, да раённай праграмы развіцця турызму.

"Валожын-спорт" пачынае і...

Стварэнне добрых умоў для развіцця ўнутранага і выязнага турызму (пункт 1 падраздзела 3 асноўных задач Валожынскай раённай праграмы па развіцці турызму).

— Летась павялічылі планавыя паказчыкі па аказанні турыстычных паслуг і давалі іх да 128 мільёнаў рублёў, — паведамляе начальнік аддзела па фізічнай культуры, спорце і турызме Валожынскага райвыканкама Інга Малашкевіч.

Інга Станіславаўна адзначыла: справа ў названай сферы актывізавалася, калі пад патранатам Валожынскага райвыканкама ў 2005 годзе было заснавана камунальнае унітарнае спартыўна-турыстычнае прадпрыемства "Валожын-спорт". У лютым 2006-га яно атрымала ліцэнзію на тураператарскую і турагенцкую дзейнасць.

Сёння КУП "Валожын-спорт" праводзіць экскурсіі па раёне і за яго межамі, здае на пракат спартыўны інвентар, на які, у тым ліку, мяркуе асабіце выдаткаваныя ў гэтым годзе з райбюджэту 10 мільёнаў рублёў, аказвае паслугі па правядзенні злётаў і паходаў. Выконваючы абавязкі

два святочныя тыдні на продажы вырабаў народных майстроў Валожынскага раённага цэнтра культуры зарабіў 2 мільёны рублёў. Падаецца, вынік відавочны: чым больш маршрутаў "добрых і розных" узнікну, прыцягваючы кожны сваю катэгорыю турыстаў, тым хутчэй павялічыцца попыт на "памяткі" з адметных мясцін, якія могуць быць не толькі матэрыяльнымі.

Гаворка тут найперш пра калектывы народнай творчасці. І ў гэтым — таксама вопыт супрацоўніцтва культасветнікаў з аддзелам па фізкультуры, спорце і турызме. Як кажа начальнік аддзела культуры Валожынскага райвыканкама Вікенцій

гі. Зноў і зноў з нейкай дзіцячай радасцю яны прыгіналіся да ўсталяванай на штатыве відэакамеры і глядзелі на птушку, якая, на іх шчасце, і не думала адлятаць.

Вольная гасцініца? У... Маладзечне!..

Развіццё інфраструктуры турызму ў раёне (пункт 5 падраздзела 3 асноўных задач Валожынскай раённай праграмы па развіцці турызму).

Але, як вядома, турызм — гэта не толькі магчымасць штосьці паглядзець і куды-небудзь паехаць. Гэта вялізная інфраструктура, якая абслугоўвае гэтыя "штосьці" і "кудысь-

таў у рэгіёне, мясцоваму кіраўніцтву трэба задумацца аб рамонце наяўных і ўзвядзенні новых падобных аб'ектаў. Урэшце, турызм пачынаецца не з прадуманага маршруту, а ўсё ж найперш з якаснага прадастаўлення транспартных паслуг і гасцінічнага жылля з камфартабельнымі нумарамі.

Каб "мінус" сыграў у "плюс"

Абслугоўванне турыстаў (гандаль сувенірамі, ахова здароўя і г. д.) (пункт 4 падраздзела 4.2 развіцця інфраструктуры і матэрыяльнай базы Валожынскай раённай праграмы па развіцці турызму).

Вандроўныя нататкі паміж "штосьці" і "кудысьці"

Адамовіч, сёння ў раёне існуе шэраг самадзейных калектываў, запатрабаваных турыстамі. У мясціны, дзе запланавана стаянка і адпачынак гасцей краю, вязджаюць народны фальклорны гурт "Гасцінец" Ракаўскага СДК, народны агітацыйна-харэаграфічны гурток "Журавінка" Івянецкага гарпаяльковага дома культуры, народны ансамбль народнай песні "Сва-які". І, канешне, заўсёды запатрабаваныя вырабы народнага аб'яднання народных майстроў Валожынскага РДК "Скарбніца".

дзрэктара прадпрыемства Іна Пярэнга назвала 28 маршрутаў, распрацаваных на ім, прычым 6 з іх — менавіта па Валожыншчыне. Усяго ж за мінулы год "Валожын-спорт" прыняў 1557 турыстаў, платных паслуг было аказана на суму 40 мільёнаў рублёў.

Мо лічы аказаліся б і больш уншальнымі, каб знайшліся шляхі для вырашэння транспартнай праблемы прадпрыемства: з дня заснавання КУП не мае сваіх аўтамабіляў. Даводзіцца карыстацца аўтобусам райвыканкама — МАЗам на 25 пасадных месцаў. Калі ж паўстае пытанне з перавозкамі большай колькасці турыстаў, "Валожын-спорт" звяртаецца ў Маладзечна да прыватных перавозчыкаў.

Тым не менш, нягледзячы на абмежаваны транспартны магчымасці, робяцца захады па ўкараненні новых форм работы з кліентамі. Уводзяцца, скажам, сезонныя прапановы, якія, разам з павелічэннем колькасці падарожнікаў і пашырэннем іх узроставага кантынгенту, прыносяць і значную фінансавую аддачу. Галоўнае тут — адчуваць патрабаванні рынку. Да прыкладу, разам з адной з турыстычных кампаній і Валожынскім вопытным лясгасам распрацаваны новы маршрут — "Навагодняя казка ў Налібоцкай пушчы". У яго арганізацыю і функцыянаванне зрабіў унёсак і аддзел культуры: была наладжана пастаянная выстаўка-продаж вырабаў народных майстроў. Найлепшым доказам плённасці такога супрацоўніцтва — наступная нескладаная арыфметыка. Толькі за час школьных канікул па маршруце праехала 4 тысячы дзяцей і падлеткаў, прычым за гэтыя

не робяць не толькі на апрабаваныя часам і практыкай формы развіцця галіны, заснаваныя часцяком на супрацоўніцтве паміж, так бы мовіць, сумежнымі аддзеламі райвыканкама. Як адзначае Інга Малашкевіч, дзяржава цяпер надае вялікую ўвагу развіццю турыстычнай галіны з прыкідкай на прыватны сектар. Да прыкладу, пад турыстычныя аб'екты можна браць выгадныя банкаўскія крэдыты, выдзяляюцца плячоўкі пад адпаведную забудову, ствараюцца спрыяльныя ўмовы для развіцця малога і сярэдняга прадпрыемства.

Што да знешняга турызму, дык Валожынскі раён можа зацікавіць іншаземцаў сваімі архітэктурнымі помнікамі, вырабамі народных майстроў і, канешне, некранутай прыродай, якая, быццам магніт, прыцягвае замежнікаў. Не казаў бы так, каб на свае вочы не бачыў, як калісьці ў глушы Палесся турыстыбельгіяцы дзве гадзіны запар разгледзілі ў аб'ектыўныя камеры чорную чаплю. Экскурсавод неаднаразова запрашаў іх у аўтобус, казаў пра вялікую культурную праграму, якая чакае наперадзе, але замежныя госці, падавалася, не звярталі на гэта ўва-

зі — гурыстычныя аб'екты. Правядзём іх невялікі аналіз на прыкладзе Валожынскага раёна.

Калі з рэстаранамі і пунктамі харчавання ў Валожыне справы больш-менш наладжаны, дык праблема на чалегу амаль невырашальная. У гасцініцы, аднайменнай з назвай горада, куды я завітаў пасля наведання КУП "Валожын-спорт", не было вольных месцаў. "Гасцініца мае толькі 31 месца, — патлумачыла мне загадчыца Валянціна Бітэль, — і заўсёды заняты ў будні дні будаўнікамі і камандзіраванымі. Толькі ў выхадныя вызваляецца некалькі месцаў (Чым не турыстычны парадокс? — Ю.Ч.). Хоць капітальнага рамонт не было цягам 20 гадоў, усё роўна гасцініца карыстаецца попытам у прыездных".

Хіба ж дзіва?! Так і карціць дадаць: гасцініца ж у Валожыне — адна! Таму казаць пра размяшчэнне 20 — 30 заездных турыстаў, тым больш — замежных, прызвычаеных да камфартабельных умоў пражывання, пакуль не выпадае. На пытанне, куды ж ісці, калі сапраўды ўзнікну патрэба ў начлезе, Валянціна Іосіфаўна адказала, што можа прапанаваць тэлефоны ліцэйскага інтэрната ў Валожыне, а таксама невялікіх прыдарожных гасцініц у вёсках Брылькі і Шараі. Канешне, некалькіх аскетаў такім чынам можна рассяліць, але ж гаворка ідзе пра прыём большай колькасці турыстаў.

Трэба прызнаць, што да такой сітуацыі ў Валожыне не падрыхтаваны. Можна, як паралілі мне, з'ездзіць у Маладзечна, дзе ў гасцініцы заўсёды ёсць вольныя месцы: маўляў, 36 кіламетраў для турыстаў не доўгі шлях... Пакіну парадку без каментарыя.

У гарадскім пасёлку Івянец таксама ёсць невялікая гасцініца на 19 месцаў, і ў дзень майго прыезду вольныя былі. Але ж, калі казаць пра перспектыўнае павелічэнне колькасці туры-

Вядома ж, калі гаворка вядзецца пра турызм і яго інфраструктуру, нельга забывацца і на яго асветніцкі і камерцыйны складнікі, якія, у ідэале, павінны, з'яднаўшыся, прыносіць прыбытак паспяховаму тураператару і самім тураб'ектам. Прынамсі, на Валожыншчыне ўсё выдае на падрыхтаванасць глебы для такога саюзу: вырабы мясцовых народных майстроў запатрабаваны не толькі на Міншчыне, а і па ўсёй Беларусі.

У Валожынскім раённым цэнтры культуры працуе народнае аб'яднанне майстроў "Скарбніца". Доўгі час яго ўзначальвае Таццяна Ланько. На сённяшні дзень "Скарбніца" аб'ядноўвае 48 лепшых умельцаў краю, праводзіць шматлікія выстаўкі па ўсёй Беларусі. У тым самым памяшканні, дзе экспануюцца вырабы народных майстроў, можна набыць некаторыя прадметы: ручнікі, паясы, вырабы з саломкі, сурвэткі. Напрыклад, вытканы майстрам пояс каштуе 15 тысяч, а ручнік — 25. Грошы, атрыманыя такім чынам, пераводзяцца на рахунак аддзела культуры райвыканкама.

Як запэўніла дырэктар Валожынскага РЦК Аліна Барадака, у планах дырэкцыі на гэты год — адкрыць пры ўстанове магазін па продажы сувенірнай прадукцыі народных майстроў.

Што да Івянца, дык тут набыць вырабы мясцовых умельцаў можна ў Івянецкім музеі традыцыйнай культуры, знакімамі там ці не на ўсю краіну, бо пры ім існуе Цэнтр рамёстваў. Тут дзейнічаюць майстэрні "Ткацтва", "Ганчарства", "Кузня", майстэрня па мастацкай апрацоўцы драўніны. Як кажа дырэктар музея Алег Раманоўскі, прадукцыя карыстаецца нязменным попытам у турыстаў і гасцей Івянца.

Пры музеі функцыянуе таксама такі аб'ект, як "Карчма", дзе пакуль

Ці знойдуць на Валожыншчыне "фішку" кшталту чорнай чаплі?

яшчэ вядзецца рамонт, але ў адной з залаў ужо прымаюць гасцей. У планах дырэкцыі — адкрыць яшчэ адзін музейны аб'ект — "Бровар". Затрымкай тут — звыклая праблема фінансавання. Да прыкладу, сёлета было запланавана выдаткаваць музею з абласнога бюджэту 72 мільёны рублёў на мадэрнізацыю кацельнай і пераводу яе на газ. Нядаўна з вобласці прыйшоў дакумент, згодна з якім фінансаванне скарачана на 60%: музей атрымае толькі 28 мільёнаў. Па словах Алега Раманоўскага, у гэтых абставінах вырашана задзейнічаць не толькі абласныя сродкі, але і свае, атрыманыя за кошт наведвання музея

Іншая справа, што асаблівай культурнай праграмы ўладальнікі сядзіб сваім гасцям не прапаноўваюць. Бо, як сцвярджаюць гаспадары, іхнім пастаяльцам, у першую чаргу, патрэбна адпачынак на прыродзе. І яны гэтую магчымасць даюць, а тэатральныя краязнаўцы па сваёй прыгажосці паспяхова могуць канкураваць і з Віцебшчынай, і з Палесsem, тым больш, калі побач — Налібоцкая пушча, старажытнае Крэва, Баруны і Гальшаны. Паездкамі ў апошнія названыя гістарычныя мясціны і абмяжоўваецца часцяком "культурная праграма".

Аднак у размове са мной усе ўласнікі сельскіх да-

моў адпачынку запэўнівалі, што згодны супрацоўнічаць з мясцовым аддзелам культуры, прадаваць сувеніры, запрашаць на канцэрты творчыя калектывы. Перашкода ў тым, што ўсё гэта, на думку гаспадароў, цікава ў першую чаргу замежным гасцям. А яны прыязджаюць на Валожыншчыну даволі рэдка. Мінчанам, якія ў асноўным гэты мясціны і наведваюць, такія "экзатычныя" рэчы без патрэбы, бо прыязджаюць сюды адпачыць ад горада, ад яго тлума, а сувеніры ў сталіцы набыць — не праблема.

Пракаменціраваць гэтую сітуацыю я папрасіў начальніка аддзела

культуры Валожынскага райвыканкама Вікенція Адамовіча. Ён зазначаў, што аддзел гатовы да больш цеснага супрацоўніцтва як з аддзелам па фізічнай культуры, спорце і турызме, так і з уладальнікамі шматлікіх аграсядзіб, што цяпер дзейнічаюць на Валожыншчыне. Іншая справа, што ніхто з прыватнікаў... пакуль яшчэ не звяртаўся па паслугі ў аддзел культуры.

Як бачым, патэнцыял у развіцці і гэтага турыстычнага накірунку на Валожыншчыне не скарыстаны. Калі б была адпаведна пастаўлена і раскручана ідэя па продажы твораў матэрыяльнай культуры івянецкіх і валожынскіх майстроў народнай творчасці, дык, думаецца, і мінчане з ахвотай куплялі б славетыя і знакітыя на ўсю краіну сувеніры. Справа тут за рэкламай і за супрацоўніцтвам. Аб апошнім пакуль застаецца толькі гадаць: хто ж з двух гатова да супрацоў-

аграсядзіб, тым больш, у аддзеле фізічнай культуры, спорту і турызму такая сувязь ужо наладжана. Тады б замест "адвечнай песні" пра чаканне прапаноў і зваротаў было канструктыўнае супрацоўніцтва, выгоднае для абодвух бакоў.

Рэклама... на слупах

Правадзенне актыўнай рэкламна-інфармацыйнай дзейнасці (пункт 6 падраздзела 3 асноўных задач Валожынскай раённай праграмы па развіцці турызму).

І зноў — пра рэкламу, ад якой найпрост залежыць, ці будучы ведаць пра цікавосткі Валожыншчыны жыхары Беларусі ды іншых краін. Дзейнасць гэтая вядзецца і, на думку кіраўніцтва аддзела па фізічнай культуры і спорце, дае станоучыя вынікі. У 2008 годзе было выпушчана 1000 рэкламных буклетаў на суму амаль у два мільёны рублёў, робяцца аб'явы ў раённым друку, на гарадскіх афішных стэндах, адпраўляюцца паведамленні па факсе на прадпрыемствы горада.

І ўсё ж такі, нягледзячы на пэўныя напрацоўкі ў гэтай галіне, на жаль, не ведаюць на Беларусі як след пра Валожыншчыну, не ведаюць пра славетую івянецкую гліну і народных майстроў. Мо таму і даводзіцца выконваць абавязкі дырэктара КУП "Валожын-спорт" самой расклеіваць аб'явы па горадзе, каб зацікавіць турыстаў сваімі маршрутамі. Што ж да сайта, які таксама ёсць у гэтай арганізацыі, дык ён даўно не абнаўляўся, і ў дырэкцыі нават не змаглі прадаставіць яго электронны адрас.

Усе гэта красамойна сведчыць пра тое, што, вобразна кажучы, рухавіку гандлю на Валожыншчыне яшчэ не стае крэатыўнага паліва. Буклеты — рэч карысная, але ў час перадавых інфармацыйных тэхналогій можна і трэба зрабіць большыя захады, каб прывабіць турыстаў, пачынаючы ад рэкламы ў рэгіянальнай і рэспубліканскай прэсе і заканчваючы інтэрнет-сайтамі і відэаролікамі. Ужо не кажу пра рэкламу прыдарожную. Ніякіх праяў апошняй не заўважыў на шляху ў Валожын і Івянец.

І зноў такі, чаму б аддзелу культуры райвыканкама не арганізаваць выезд народных майстроў у аграсядзібы або нават на шлях пэўнай групы вандрунікаў? Запрашаць людзей, рабіць майстар-класы, паказваць і расказаць пра народныя рамёствы, даваць магчымасць звычайным падарожным папрацаваць на ганчарным крузе або пакінуць на гліняным вырабе адбітак сваёй далоні. Здаецца, гэта самая эксклюзіўная і ўдалая рэклама і прапаганда традыцыйнага мастацтва.

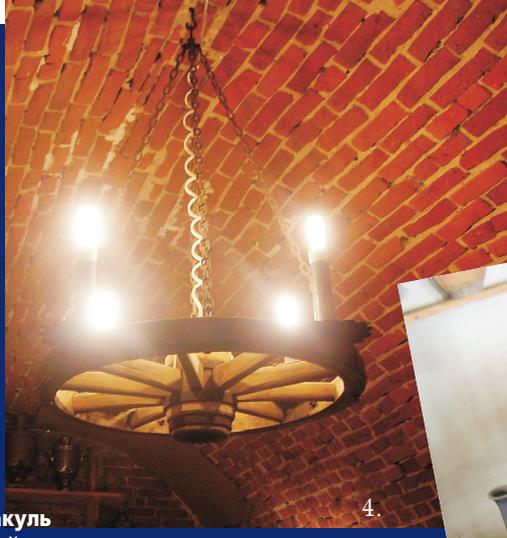
***

Запатрабаванасць турыстычных паслуг у Валожынскім раёне не выклікае сумненняў. Як і влізны турыстычны патэнцыял, які, на жаль, слаба выкарыстоўваецца. І ў гэтым выяўляецца недастатковая праца аддзела фізічнай культуры, спорту і турызму, так і аддзела культуры райвыканкама. Складваецца ўражанне, што апошні ў развіцці турызму на Валожыншчыне задзейнічаны далёка не напоўніцу. Таму і ўвага да турыстычнай сферы сёлета мусіць быць асабліва. Тым больш, у 2010 годзе будучы падведзены вынікі раённай праграмы па развіцці турызму. І, натуральна, паўстае пытанне: ці акажуцца яны адпаведнымі запланаваным паказчыкам? Тут, як кажучы, турыст прагаласе сваёй зацікаўленасцю і "кішэняй".

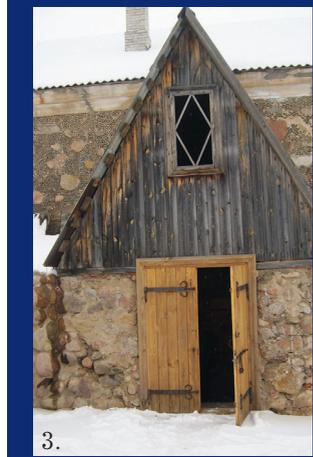
Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ, наш спецыяльны карэспандэнт Мінск — Валожынскі раён — Мінск Фота аўтара

2.

4.

3.

На здымках:

1. Гасцініца ў Валожыне пакуль не гатова прыняць турыстаў.
2. Будынак музейнай майстэрні "Кузня".
3. Уваход у музейны аб'ект "Карчма" г.п. Івянец.
4. Жырандоль у "Карчме".
5. Будынак музейнай майстэрні па мастацкай апрацоўцы драўніны ў г.п. Івянец.
6. Вырабы майстэрні "Ганчарня" Івянецкага цэнтра рамёстваў могуць стаць прыцягальнымі для турыстаў.

5.

турыстамі. На аказанні платных паслуг летась заробілі каля 12 мільёнаў рублёў.

А вось іміджавы музей горада Валожына і ўсяго раёна — краязнаўчы, з якога і павінны былі б пачынацца экскурсіі па горадзе, пакуль не прыносіць прыбытку. У будынку ўстановы не першы год ідзе рамонт. Летась на гэтыя мэты было асвоена 100 мільёнаў рублёў, такую ж суму плануецца выдаткаваць і ў 2009 годзе. А там жа таксама можна было б наладзіць продаж мясцовых вырабаў! Як спадзяецца дырэктар музея Наталля Лоўчая, у 2010 годзе музей адчыніць свае дзверы для наведвальнікаў.

З агульнай карціны выводзіцца такая выснова: чаго не стае продажу вырабаў народных майстроў і дзейнасці музейў — дык гэта рэклама, а таксама супрацоўніцтва з арганізацыямі, у тым ліку і прыватнымі, якія могуць наладзіць распаўсюджванне прадукцыі тых жа мясцовых умельцаў як больш шырока на Валожыншчыне, так і ў іншых кутках Беларусі.

Сядзібы — без культуры?

Развіццё агратурызму і экатурызму (пункт 4 падраздзела 3 асноўных задач Валожынскай раённай праграмы па развіцці турызму).

І зноў да шляхоў рэалізацыі прадукцыі мясцовых творцаў. Адзін з іх тут — супрацоўніцтва з уладальнікамі прыватных аграсядзіб. Тым больш, гэтая сфера турызму ў раёне развіваецца, як быццам, няблага: на сённяшні дзень тут іх створана 18. Некаторыя нават досыць раскручаныя і маюць сваіх пастаянных кліентаў. За суткі пражывання ў такім прыватным "раі" трэба аддаць 80 — 100 тысяч рублёў.

Каментарый з нагоды

Начальнік упраўлення ўстаноў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Васіль ЧЭРНИК:

Ехаць на падзею

— Пагаджаюся з думкай, выказанай у артыкуле: каб турызм быў паспяховым — трэба яго арганізаваць і прапагандаваць. І, вядома ж, найлепшай рэкламай народным майстрам стаў бы той самы згаданы адбітак далоні турыста на гліняным сподку ці збане. На Валожыншчыне, на маю думку, для такой піар-кампаніі ёсць усе перадумовы. Патрэбна таксама актывізаваць супрацоўніцтва аддзелаў культуры з уладальнікамі аграсядзіб: і тут ініцыятыва і крэатыў павінны зыходзіць якраз з боку культасветнікаў.

Калі мы гаворым пра супрацоўніцтва з Міністэрствам спорту і турызму, то наша Міністэрства паведамляе Міністэрству спорту і турызму аб усіх асноўных мерапрыемствах, у першую чаргу — аб фестывалях, конкурсах, канцэртах, якія праходзяць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. У выданні, якія выпускае Нацыянальны цэнтр па турызме, падпарадкаваны Дпартаменту па турызме Міністэрства спорту і турызму, трапляюць, вядома ж, звесткі не пра ўсе, а пра найбольш цікавыя для турыстаў падзеі.

Мы актыўна супрацоўнічаем і з асобнымі прадпрыемствамі. Напрыклад, з пастаўскім турагенцтвам "Зюзя Паазерскі", прадастаўляючы яму звесткі пра Міжнародны фальклорны фестываль народнай музыкі "Звіняць цымбалы і гармонік". І турысты сапраўды прыязджаюць менавіта на гэтую падзею. Тое ж самае будзе адбывацца і напярэдадні фестываляў "Зямля пад белымі крыламі", што пройдзе ў красавіку ў Мазыры, "Залатая пчолка", які правядзём у канцы мая — пачатку чэрвеня ў Клімавічах.

Дарэчы, ва ўсіх гэтых фестывалях заўсёды прымаюць удзел дамы рамёстваў з усёй вобласці. І яны таксама з'яўляюцца аб'ектамі турыстычнага інтарэсу. Таму і інфармацыя, якую Міністэрства прадастаўляе турагенцтвам, уключае падрабязную праграму літаральна ўсіх мерапрыемстваў, а гэта — кірмашы, выстаўкі народнай творчасці, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. І тут сапраўды нам дапамагаюць дамы рамёстваў, якіх па стане на 1 студзеня ў рэспубліцы было 91. І сёлета запланавана ствараць новыя падобныя ўстановы па Дзяржаўнай праграме адраджэння і развіцця сяла.

У гэтым годзе мы будзем адзначаць 600-годдзе ўсталявання заповітнага рэжыму Белавежскай пушчы. На яе тэ-

рыторыі ў вёсцы Каменюкі з'явіцца вялікі Дом рамёстваў. І гэта праца якраз у накірунку развіцця культурных паслуг турыстам: каб людзі не толькі глядзелі на сядзібу Дзёда Мароза, але і куплялі на памяць рэчы нашых майстроў.

І яшчэ. Адна справа — гэта ўсё паказаць, прадаць, іншая — арганізаваць на такіх мерапрыемствах майстар-класы нашых народных майстроў. Умельцы могуць паказаваць, як робяцца вырабы, тым ці іншым рэчы. Менавіта так закладаецца пераемнасць традыцый, бо многія людзі захапляюцца гэтым, хочучы бачыць, як усё робіцца. У нас гэта практыкуецца і на "Славянскім базары ў Віцебску", і на фестывалі "Звіняць цымбалы і гармонік", і на Фестывалі нацыянальных культур. Вялікая задача тут — арганізацыя работы салонаў-магазінаў па продажы вырабаў майстроў. На сёння ў рэспубліцы працуе толькі 31 салон. Наша задача ў гэтым годзе — адкрыць іх у кожным раёне Беларусі. Тут галоўная праблема — атрымаць ліцэнзію, дазвол на правадзенне гандлю. Мяркую, што пытанне гэтае цалкам вырашальнае. Салоны-магазіны можна адкрываць пры музеях, пры дамах рамёстваў.

Ды і аддзелы культуры заўсёды супрацоўнічаюць з аддзелам па фізічнай культуры, спорце і турызме рай-, гарвыканкамаў. У чым заключаецца роля аддзелаў культуры? На мерапрыемствы вязьджаюць калектывы самадзейнай творчасці, народныя майстры. Таму Нацыянальная праграма развіцця турызму не можа быць выканана без дапамогі аддзелаў культуры.

Улічваючы, што Міністэрства культуры з'яўляецца выканаўцам гэтай праграмы, магу сказаць аб адной праблеме: ёсць пытанні па падрыхтоўцы спецыялістаў-экскурсаводаў, якія б валодалі замежнай мовай. Калі будучы працаўвадца далейшыя мерапрыемствы па гэтай праграме на 2011 — 2015 гады, дык мы будзем узнімаць пытанне падрыхтоўкі спецыялістаў-экскурсаводаў такога кшталту, асабліва для найбольш знакавых музеяў.

Лічу, што тыя задачы, якія ставіліся перад Міністэрствам культуры па Нацыянальнай праграме развіцця турызму, выкананы. Аднак хацелася б зазначыць, што вельмі слаба ў накірунку прапаганды народнай традыцыйнай культуры працуюць сродкі масавай інфармацыі, у прыватнасці, тэлебачанне. Фестываль ідзе, а ці будзе пра яго згадана на ТБ? За прыкладамі далёка хадзіць не трэба. 27 лютага у Палацы Рэспублікі праходзіў справаздачны канцэрт майстроў мастацтваў Гродзенскай вобласці. Мы не пабачылі ніводнага тэлесюжэта аб гэтай падзеі. Мінулагодні Фестываль нацыянальных культур падрабязна асвятляла толькі мясцовае тэлебачанне, сталічныя каналы паказалі 5-хвілінныя рэпартажы — і ўсё. Гэта кропля ў моры. Турыст паедзе ў Беларусь, калі ён прачытае аб нашай краіне ў Інтэрнеце, пабачыць сюжэт па тэлебачанні, кнігу або буклет пра падзею.

працы з калектывам: стварае рэпертуар, робіць аранжыроўкі да аўтарскіх песень са лістаў студыі...

А яшчэ ў РДК дзейнічаюць узорны лялечны тэатр "Церамок", танцавальны ансамбль "Стрыт-Дэнс", дзіцячыя танцавальны калектыў "Кнопачкі", тэатр эстраднай песні "Вянушкі"; вакальна-інструментальны ансамбль "Акцэнт", клуб аматараў жывёл, клуб імянінікаў "Фунцік", тэатр моды "Стыль", клуб аматараў кіно "Сінема", аматарскае аб'яднанне "Малады спецыяліст".

У галіну культуры, падавалася б, працаваць часцей ідуць жанчыны. Як жа пры-

Не мужчынская прафесія?

Так не лічыць лепшы дырэктар лепшага Дома культуры

Сяргей Гарбачоў стаў уладальнікам прэміі Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта за высокія творчыя дасягненні ў галіне культуры і мастацтва ў намінацыі "Лепшы клубны работнік" за 2008 год, а Дубровенскі РДК, які ён узначальвае, летась займеў званне лепшага раённага Дома культуры вобласці.

Ён не проста кіраўнік — кампетэнтны, патрабавальны, вопытны і высокакваліфікаваны. Сяргей Дзмітрыевіч дбае не толькі пра арганізацыю паўнацэннага адпачынку, умацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы РДК, падрыхтоўку і правядзенне Міжнароднага фестывалю песні і музыкі "Дняпроўскія галасы ў Дуброўне"... Сяргей Гарбачоў па-майстэрску грае на баяне, фартэпіяна, гітары, а таксама і спявае — з'яўляецца фіналістам Рэспубліканскага конкурсу "Песні юнацтва нашых бацькоў", дыпламантам II Усебеларускага фестывалю "Беларусь — мая песня". З'яўляецца, апроч усяго, вакалістам народнага ансамбля народнай песні і музыкі "Крыніца", акампаніятарам у народным жаночым хоры ветэранаў працы "Надзея", акцёрам — у тэатральным калектыве "Онiкс". З 2002 года — мастацкі кіраўнік студыі эстрадных спеваў "Ліра", якая ў 2003 г. стала народнай. Шмат творчай энергіі Сяргей Гарбачоў аддае

йшоў у прафесію Гарбачоў? Вучыўся ў Дубровенскай музычнай школе, пасля заканчэння якой з'явілася жаданне і надалей звязаць жыццё з музыкай. Скончыў Віцебскае музычнае вучылішча. У 1994 годзе Сяргей Дзмітрыевіч вярнуўся ў Дуброўна. Пачаў працаваць кіраўніком вакальна-інструментальнага ансамбля РДК, потым быў дзі-джем, акампаніятарам, мастацкім кіраўніком. Пэўны час настаўнічаў у музычнай школе па класе баяна. Скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт культуры і мастацтваў, стаў дырэктарам Дубровенскага РДК, на гэтай пасадзе — восьмы год.

Задумак у дырэктара РДК шмат. Марыць, да прыкладу, перавесці клубную ўстанову на 1-ю групу па аплаце працы, падрыхтаваць некалькі дзіцячых калектываў да прысваення ім звання "ўзорны". Але самае галоўнае для Сяргея Гарбачова — не стаяць на месцы, ісці наперад і дасягаць у кожнай справе належнага ўзроўню. "Працаваць у самадзейнай народнай творчасці сёння складана, — гаворыць ён. — І не кожны здольны ў гэтай сферы знайсці сябе. Таму моладзі, якая абрала прафесійны шлях у культуры, заўжды жадаю творчага натхнення, царпліваасці, таленавітых вучняў, адданасці справе і адказнасці за тое, што нясеш людзям".

Ала ЛЯЛЬКІНА,
вядучы метадыст Віцебскага абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці

Жывапіснае натхненне Рагачова

"Гэтыя карціны натхняюць..." — менавіта так сказаў пра работы мясцовых мастакоў старшыня Рагачоўскага райвыканкама Віктар Банчук на адкрыцці выстаўкі, прысвечанай пятаму пленэру "Рагачоўскія плёсы", што адбылася ў музеі Народнай славы.

Вынікі чарговага пленэру рагачоўскіх мастакоў зноў прывабілі аматараў мастацтва, людзей, улюбёных у прыгажосць роднага краю. Калі ўлічваць, што сёлетня — год роднай зямлі, дык выстаўка падалася і актуальнай, і выхаваўча-асветніцкай па значэнні. Шмат было моладзі, шмат было эмоцый ад пабачанага і адчутага...

І самі мастакі, і дасведчаныя ў мастацтве людзі, і юныя наведвальнікі выстаўкі, якая доўжыцца месяц, адзначаюць работы маладых: жывапісца Аляксандра Захарова і фотамастака Алены Трафімавай. Вабяць і палотны Кацярыны Ляўковай. Яе работы — "Жыхаркі Лучына", "Каля касцёла", Анатоля Майсейчанкі — "Хатка", "Асінік", як і пейзаж Святазара Міхайлава "Балоцісты бераг", — лірычныя, сцішаныя, удумлівыя... Яны сапраўды натхняюць на развагі, ствараюць пэўны настрой, вабяць чысцінёй і шчырасцю.

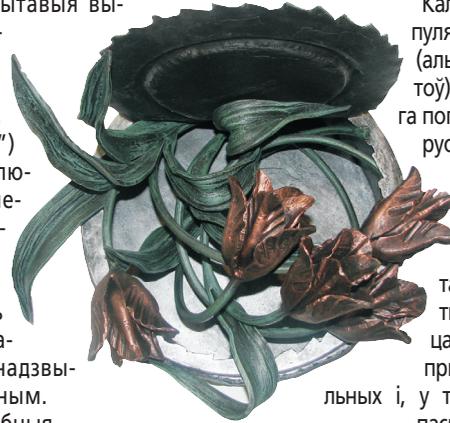
Міхась КАВАЛЁў
Рагачоў

Як выкаваць цюльпан?

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры адкрылася выстаўка кавальскага мастацтва майстроў з Беларусі і Украіны.

Майстры прапануюць дакрануцца да гісторыі з пазіцыі сучаснасці. Падсвечнікі, жырандолі, падстаўкі для патэльні, іншыя побытавыя вырабы для паўсядзённага ўжывання, а таксама нечаканыя скульптуры і дэкаратыўныя кампазіцыі, як, напрыклад, крэсла ў выглядзе ліста ("Ліст-10") або цюльпаны ў бляшанцы ("3 любоўю з Галанды")... Прадстаўлены на выстаўцы работы А.Чумакова, Ю.Круша, І.Даражко, Ю.Фурса, А.Вараб'ева, А.Давішнева, А.Крываручанкі нясуць пазнаку часоў Сярэднявечча, калі кавальскае мастацтва было надзвычай папулярным і запатрабаваным.

Сённяшняе ж вырабы падобныя, хутчэй, на музейныя экспанаты ці на незвычайныя сувеніры.

А.Чумакоў.
"3 любоўю з Галанды".

Шаснаццаць чалавек з Мінска, Брэста, Віцебска і Гродна ўваходзяць у "Гільдыю кавалёў", якая стварылася паўтара года таму. Яны былі ўдзельнікамі "Горада майстроў" на "Славянскім базары ў Віцебску", але выстаўку ў музеі праводзяць упершыню.

Калі ў Еўропе металапластыка вельмі папулярная і спрэс сустракаецца на вуліцах (альтанкі, лаўкі, сметніцы, парэнчы мастоў), дык у нас пакуль не знаходзіць вялікага пошты. Але гэта ніяк не стрымлівае беларускіх майстроў, якія найперш зацікаўлены ў адраджэнні і захаванні традыцыйнага рамяства, у рэканструкцыі забытых прыёмаў.

У кулуарах спрачаліся, што ж такое кавальства: рамяство або мастацтва. Адназначнага адказу не было. Праца з жалезам вымагае фізічнай сілы, мэта прыкладання якой — выраб функцыянальных і, у той жа час, прыгожых рэчаў. Вось і паспрабуй знайсці гармонію метала...

Марына ДОЎГЕР
Фота аўтара

Па запрашэнні ўлад горада Жывец Рэспублікі Польшча Заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь ансамбль народнай музыкі "Выцінанка" Столінскага ГДК (мастацкі кіраўнік — Пётр Астапчук) прыняў удзел у шэрагу фальклорных канцэртаў за мяжой. Акрамя нашай дэлегацыі на чале з начальнікам аддзела культуры Столінскага райвыканкама Васілём Зарубам, Польшчу наведвалі дэлегацыі са Славакіі і Украіны.

Пачатак культурнаму супрацоўніцтву двух народаў першапачаткова паклала знаёмства ансамбля "Выцінанка" з польскім калектывам "Талісман" ва ўкраінскім горадзе Роўна пад час Міжнароднага фальклорнага фестывалю "Каляда" з дзесятак гадоў таму. Войт гміны Людагавіцэ Тадэвуш Хандэрык, адзін з удзельнікаў ансамбля "Талісман", паспрыяў візіту на Століншчыну кіраўнікоў розных галін сацыяльнай сферы свайго населенага пункта. Была ў Польшчы і наша дэлегацыя. Летась "Талісман" стаў госцем на абласным фестывалі-кірмашы працаўнікоў вёскі "Дажынкi" ў Століне.

За пяць дзён знаходжання ў Польшчы ансамбль "Выцінанка" выступіў з канцэртамі ў чатырох населеных пунктах, удзельнічаў у дзіцячым свяце, сустрэўся з сяброўскім калектывам "Талісман". Акрамя творчага абмену, наша дэлегацыя ажыццявіла вялікую экскурсійную праграму.

Шмат было афіцыйных сустрэч, дзе гаворка вялася аб важнасці дружбы, добрасуседскіх адносін і супрацоўніцтва ў розных галінах, у прыватнасці, у развіцці сельскага турызму.

Паездка адбылася пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, паколькі наша дэлегацыя прадстаўляла за межамі краіны не толькі Столінскі раён, а рэспубліку ў цэлым. Адпаведнае Міністэрства Польшчы таксама паспрыяла візіту.

Галіна ГАШЧУК
Столін

На здымку: Заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь ансамбль народнай музыкі "Выцінанка".

У Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П.Масленікава адкрылася выстаўка, на якой прадстаўлена больш за 30 работ Святланы Лункевіч-Адамовіч, выкананых у тэхніцы выцінанкі. Аб'ёмныя анёлы, белыя і блакітныя птушкі, чароўныя кветкі ўражваюць наведвальнікаў сваёй незвычайнасцю.

Паэтычны бэз — "пра вечнае"

Святлана — член Міжнароднай федэрацыі мастакоў UNESCO. Яна адышла ад рэалізму, заглыбіўшыся ў свет духоўнай адукацыі. Творца актыўна эксперыментуе: піша гуашшу, алеем, акрылам, працуе ў змяшанай тэхніцы. Жывапіс Святланы — шматгранны і шматстайны.

У творы "Пра вечнае" натхнёны вобраз трактуецца як увасабленне духоўнай павязі паміж зямным і нябесным. Эмацыянальнасць узмацняецца светлымі лакальнымі фарбамі, якія ствараюць святочны каларыт. Бязважкія цені сілуэтаў падкрэсліваюць вытанчаную дэкаратыўнасць... Музыкай, паэзіяй, грацыяй напоўнена кампазіцыя "Бэз". Творца адарвалася ад натуры, узя-

лася над ёй, распачала гаворку новай жывапіснай мовай. Цыкл карцін "Перасячэнні" ўводзіць нас у свет сімвалаў і знакаў. Плаўныя контуры фігур ствараюць адзіны непаўторны рытм...

С.Лункевіч-Адамовіч скончыла мастграф Віцебскага педінстытута. Цяпер выкладае ў Магілёўскім вучылішчы культуры жывапіс, малюнак, кампазіцыю, народны арнамент. Удзельнічае ў выстаўках, што ладзяцца ў Беларусі, Расіі, Польшчы.

Альбіна ДЗЕРЫГЛАЗАВА
Магілёў

На здымку: Святлана Лункевіч-Адамовіч.

Што ні кажыце, а жанчыны ў нашым кіно — галоўная рухаючая сіла. Традыцыйна лічыцца, што кінематограф — занятак мужчынскі. Падаецца, гэтае сцвярджэнне засталяся рудыментам мінулага стагоддзя. Эмансипацыя кінематографічных жанчын даўно прывяла да фемінізацыі гэтага віду мастацтва. Дзве трэці тэлебачання, палова “Беларусьфільма”, а галоўнае, трэцяя частка актыўна здымаючых рэжысёраў — так званы слабы пол.

цяргімай, паважлівай да субяседніка, яна гатова горы звярнуць, але свайго яна дабівацца ўмее. А герайчнучы мужнасць тлумачыць сціпла: “Мы людзям патрэбны, а глядацкая любоў — гэта тое, што дае нам сілу і падтрымку”.

ная артыстка Рэспублікі Беларусь. А зусім нядаўна адшумеў яе юбілей. Тымі днямі Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка ўручыў Сухавей медаль Францыска Скарыны.

ня” грамадскіх спраў: напрыклад, у Беларускім саюзе кінематографістаў не толькі вядзе рубрыку “Бюлетэнь БСК” для часопіса “На экранах”, але і ўся інфармацыйна-літаратурная дзейнасць саюза ляжыць на яе плячах.

Жаночы экран вачыма мужчыны

На чале мужчынскага аб’яднання

Пра ўсіх не раскажаш. Таму крытэрыі просты: тыя, хто толькі што адзначылі свой юбілей, альбо ў каго ён, як кажуць, васьмь-васьмь. Першая мая герайчнучыя — **Любоў БАТАЛАВА** з моцнага вытворчага звяна вырасла да дырэктара абсалютна мужчынскага аб’яднання — студыі дакументальных фільмаў “Летапіс”. А што такое “Летапіс” і кінахроніка, у прыватнасці? Хутчэй — налева, блягом — направа, шпарчэй — наперад, стаяць на месцы! Пры гэтым усё павінна быць забяспечана і арганізавана. І Баталава паспявае ўсё ды паўсюль — пасада такая. Ды яшчэ і грамадскіх клопатаў хоць адбаўляй: член камісій і многіх саветаў, член Праўлення Беларускага саюза кінематографістаў. Што ж, так і трэба сустрэцца з гэтым юбілей — у сучасных напружках.

А вось калі сустракаешся з сям’ёй Любові Баталавай, складваецца абсалютна памылковае ўражанне, што і дома яна — камандзір. Хаця муж ейны, у мінулым намеснік дырэктара “Беларусьфільма”, а сёння — спецыяліст па вытворчых пытаннях Станіслаў Смалко, зусім не “пад абцасам”. Але ўражанне гэткае ўнікае таму, што падобных сямейных пар сёння бадай што няма. Не такія ўжо маладыя, яны нібыта прыйшлі з мінулых стагоддзяў, захаваўшы цэпльна адносіны і павягу адно да аднаго. Магчыма, гэта і ёсць каханне?

Пацікавіўся:
— Любоў Леанідаўна, а ці лёгка працаваць з “мужыкамі”?

— Ух! З мужыкамі, канешне, складана, але і без іх аніяк нельга. Яны надзейныя, моцныя, часам... таленавітыя.

— Ну, затое на 8 Сакавіка кветкамі ды пірожнымі заваліць...

Любоў Леанідаўна пасміхнулася хітравата:

— Думаю, наўрад ці. Нават упэўнена. Я ж для іх перш за ўсё — начальнік.

Самая жаночая

Свята жаночае — трэба ж закрануць і жаночыя прафесіі. Напрыклад, акцёрскую.

Алу ПРОЛІЧ, актрысу Тэатра-студыі кінаакцёра, на вуліцах пазнаюць не часта. Не таму, што не вядомая актрыса, а з той прычыны, што моцны ў яе дар пераўвасаблення, поўнай змены вобраза. Славу сваю Проліч зарабіла бясконцай прывязанасцю і шчырай любоўю да тэатра. Апрача майстэрства пераўвасаблення, у яе надзвычай рэдкі дар — інтуіцыя і адчуванне публікі. Яна прымушае закахацца ў вобразы, створаныя ёй на сцэне. Ёзтая невысокая, далікатная, не падобная на топ-мадэль актрыса можа літаральна дырыжыраваць настроем глядзельнай залы. У кіно, на жаль, здымалася няшмат, але, упэўнены, экранныя ролі ў яе наперадзе. А тое, што ўжо створана, — жыве на экране самабытна і непаўторна. Кажу пра вобразы, створаныя Алай Проліч у тонкай драме Валерыя Рыбарова “Прыкуты”, у серыялах Юрыя Мароза “Каменская” і А.Вельдзінскага “Закон”. Калі вылучаць сцэнічныя ролі, неабходна адзначыць, у першую чаргу, дзве галоўныя: у гарадскім романсе “Міленкі ты мой” з Уладзімірам Гасцюхіным у галоўнай ролі і ролю Айседоры Дункан. У першым спектаклі глядача мо і прыцягвае ўдзел знакамітага акцёра. Але калі адмовіцца ад кампліментарнасці на адрас гэтага выдатнага майстра кіно, то неабходна прызнаць, што поспех усёй п’есы, цэласнасць спектакля, неаслабная ўвага глядача залежыць ад Алы Проліч, ад яе ма-

Таццяна Бажанова і Юрый Цвяткоў (крайнія злева) на здымках праграмы “Народжаныя ў СССР”.

Кінапляцёрка перад васьмёркай

На здымках (па гадзіннікавай стрэлцы):
 ■ Людміла Саянкова;
 ■ Ала Проліч;
 ■ Любоў Баталава;
 ■ Святлана Сухавей разам з народным артыстам СССР Яўгенам Мацвеевым і кінакрытыкам Леанідам Паўлючыкам.

налогаў, прывіднай мітусні, ад упартасці, ад яе душы, нарэшце. Таму што яна ўмее адна “трымаць залу”. І калі з’яўляецца ў монаспектаклі “Айседора. Танец кахання”, то ўжо ніхто ні на імгненне не засумняецца: яна ўтрымае залу ў напружанні ад пачатку і да канца дзеі.

Напэўна, таму так прыемна бачыць Алу на фестывалях, канцэртах, брыгадна-творчых выступленнях, сустрэчах з глядачамі. Проста, умее — і ўсё.

Некалькі слоў яшчэ пра адну актрысу гэтага ж Тэатра-студыі кінаакцёра. **Святлана СУХАВЕЙ**. Маленькая дзяўчынка ў масоўцы знакамітага рэжысёра Льва Голуба ў фільме “Дзяўчынка шукае бацьку”: той любіў здымаць у Мазыры, а Света адтуль родам. Пятнаццацігадовы падлетак у “Бабскім царстве” майстра кіно Аляксея Салтыкова. У семнаццацігадоў — першая імянная роля: Ліка ў фільме беларускага класіка Віктара Турава “Сыны ідуць у бой”. І гэтак далей: ролі, вобразы, характары... А характар у нашай Светачкі вельмі нават мужчынскі. Стойкі і ўпарты настолькі, што цягам дваццаці гадоў узначальвае яна Беларускаю гільдыю акцёраў кіно. Але Святлана Сухавей здолела ў заканадаўчым парадку распрацаваць і зацвердзіць цэлы шэраг прывілей і абаронных правоў для беларускіх кінаартыстаў, якія дазваляюць ім паспяхова ўдзельнічаць у самых розных, не толькі беларускіх, фільмах. У размовах з чыноўнікамі Света часцяком спасылаецца на “слабы і пшчотны пол”. Ды нічога падобнага! Заўсёды застаючыся максімальна ветлівай і

Святлана Сухавей працавала ў фільмах масцітых рэжысёраў: “Прыміце тэлеграму ў доўг” Леаніда Нячаева, “Любіць па-руску” і “Губернатар” Яўгена Мацвеева. І, відаць, на тых, расійскіх, палых навучылася абараняць беларускае мастацтва. “Напачатку, — кажа Святлана, — самым крыўдным было, калі на здымках, сустракаючыся з акцёрамі з іншых краін, даведвалася: іх ганарары не ў дзесяткі — у сотні разоў перавышалі нашы. Цяпер шмат чаго дабіліся. І заўсёды прыемна ўсведамляць, што мы, беларусы, маем сваю акцёрскую школу і захоўваем свой узровень — высокую планку, якую трымаем і сёння”. Застаецца дадаць, што Святлана — дэпутат Парламента, заслужа-

Крытычным поглядам

Загадчык кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі Інстытута журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філасофскіх навук **Людміла САЯНКОВА**, нібыта, згодна з пасадай, непасрэднага дачынення да кіно не мае. Аднак ніводнае значнае кінематографічнае мерапрыемства не абыходзіцца без яе: агляд, канферэнцыя, конкурс, фестываль...

Крытык, кіназнаўца, педагог, аўтар грунтоўных падручнікаў і захапляльных пазнавальных кніг, а таксама — удзельнік гарачых дыскусій, яна проста любіць кіно, і, як кажуць, любоў гэтая — узаемная. У нас часта і шмат кажуць пра недахопы нашай беларускай кінаадукацыі, аб адсутнасці прафесійнай крытыкі. Але вось у Белых Сталбах пад Масквой, у Дзяржфільмафондзе Расійскай Федэрацыі ладзяцца курсы па доўгатэрміновай падрыхтоўцы спецыялістаў галіны. Лекцыі чытаюць там буйныя майстры савецкага, а цяпер — расійскага кіно. І, не трацячы лішніх слоў, Людміла накіроўвае на вучобу ў Маскву маладых, найбольш перспектывных прадстаўнікоў беларускай кінаіндустрыі.

Тое самае — з замежнымі стажыроўкамі. З’яўляючыся не толькі даследчыкам, але і крытыкам-інтэлектуалам, яна імкнецца рыхтаваць кадры гэткага ж сучаснага інтэлігентна-адукаванага ўзроўню. А гэта тое, чаго нашай літаратурна-мастацкай крытыцы катастрофічна бракуе. Чалавек сціплы, яна неяк не навучылася адмаўляцца ад “навшван-

Публікацыі Людмілы Саянковай заўсёды вылучаюцца вельмі высокім узроўнем ведання прадмета. Нашы кінематографісты не вельмі любяць беларускую крытыку, якая ў свой час адмаўляла “Праз могілкі” і “Я родам з дзяцінства” Віктара Турава, “разбіла” “Дзікае паляванне караля Стаха” Валерыя Рубінчыка і нават “У жніўні 44-га” Міхаіла Пташукі, як, зрэшты, і шэраг іншых айчынных фільмаў. Але калі за крытычнае пярэ бярэцца Саянкова, з ёю складана спрацаваць: па-першае, карэктна і прафесійна, па-другое, ні ў якім разе не прыніжаючы годнасць стужкі.

Дадам хіба, што Людміла Саянкова — двойчы лаўрэат прэміі Саюза кінематографістаў і, зноў-такі двойчы, — Саюза журналістаў.

Надзейны “тыл”

Аднак бліжэй за іншых да Жаночага дня **Таццяна БАЖАНАВА**: яе юбілей — напярэдадні свята, 7 сакавіка. За плячыма — дзесяткі гадоў творчай працы ў ігравым і дакументальным кіно. Яна заўсёды марыла працаваць у кіно, і калі ўпершыню прыехала ў Мінск з далёкага ўкраінскага гарадка Кадымы, абсалютна выпадкова першы ж тралейбус, у які яна села, прывёз яе да ганка “Беларусьфільма”. Так яна з’явілася там асістэнтам рэжысёра напрыканцы 60-х і засталася ў нашым кіно на ўсё жыццё.

Цяжка ўявіць беларускае мастацтва без такіх прафесіяналаў, другіх рэжысёраў, кім была Таццяна за спінай у Аляксандра Карпава-малодшага, Віктара Турава. Ці наадварт: яны, гэтыя вялікія і магутныя беларускія рэжысёры, маглі спакойна займацца творчасцю, таму што вытворчыя тылы ім забяспечвала Таццяна Бажанова. Пазней яна сама зняла некалькі дакументальных фільмаў. І дзіўна: тэмы гэтых стужак заўсёды былі нейкія нешараговыя, незвычайныя. Напэўна, толькі з дапамогай жаночай логікі можна ўбачыць у самай тыповай, стандартнай з’яве нешта цалкам нечаканае. Колькі, да прыкладу, знята фільмаў пра народныя рамёствы — безліч! Але вось пра пасхальныя народныя промыслы фільм Бажановай — адзіны. Ці яшчэ: агульнавядомыя беды чарнобыльскай зоны. Але і ў гэтых умовах “Трэба жыць” — так называецца стужка “Беларускага відэацэнтра”, прысвечаная захаванню шматвекавых песенных традыцый беларускага Палесся, фільм пра тое, як, нягледзячы на ўсе катастрофы, неабходна зберагаць народную спадчыну. У свой час беларуская прэса шмат увагі надавала фільму пра творчую спадчыну чалавека, пастаянна акружанага людзьмі, дэпутата Дзяржаўнай думы Расійскай Федэрацыі, міністра культуры Расіі, галоўнага рэжысёра тэатра “Садружнасць акцёраў Таганкі” Мікаіла Губенкі — “Адзінота ў натоўпе”. Ніводная з гэтых карцін не змогла б адбыцца, каб не бязмерная чуласць і мудрасць Жанчыны, якая ўсё жыццё разрывалася паміж любоўю да кіно і да сваёй сям’і. І чамусьці мне падаецца, што і многія іншыя карціны і праекты, створаныя мной, маглі б не здзейсніцца, калі б не гэтая Жанчына. Больш за трыццаці гадоў Таццяна натхняла і дапамагала мне ва ўсіх маіх пачыненнях. Яна заўсёды побач, у добрыя часіны і ў цяжкія.

Існуе меркаванне, што за кожным мужчынам стаіць жанчына. І я бясконца рады, што для мяне такой Жанчынай стала Таццяна.

Юрый ЦВЯТКОЎ, заслужаны дзеяч мастацтваў, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь

Майстэрства ў інтэлектуальных гульнях у часы глыбокай старажытнасці цанілася высока, бо развівала стратэгічнае мысленне, надзвычай важнае як у паляванні, так і на вайне. Паходжанне гэтай гульні на Беларусі па выніках археалагічных раскопак прасачыў археолаг Леанід Калядзінскі.

Ферзь без скіпетра

Упершыню знайсці след развіцця шахмат на Беларусі атрымалася ў 1966 годзе на старажытным гарадзішчы ў Лукомлі пад час раскопак, якія ўзначальваў Георгій Штыхаў. На глыбіні амаль двух метраў была знойдзена фігурка, выразаная з рога лася. На падстаўцы авальнай формы была змешчана выява мужчыны, які сядзіць “паўсходняму” — адна нага пакладзена пад другую крыж-накрыж. Рукі, што таксама былі складзены крыж-накрыж, адрозніваюцца ад манеры, характэрнай для слуг на Усходзе: яны размешчаны на ўзроўні грудзей, што прымусіла бачыць у гэтай постаці ўладара, а не парабка. На карысць такой думкі выступае і выява на адной з рук — прыгожанне кшталту каштоўнага бранзалета. На галаве ў мужчыны — шапачка, магчыма, умоўная выява шлема, бо ўяўна можна разгледзець на ёй заклёпкі, размешчаныя дыяганальна. “Шахматная фігурка, магчыма, кароль”, — першае, што падумалася тады Георгію Васільевічу. Аднак у расійскага даследчыка гісторыі шахмат Ісака Ліндэра ўзнікае сумненне адносна інтэрпрэтацыі гэтай знаходкі. На яго думку, шахматны кароль павінен мець адпаведныя сімвалы ўлады.

Наступная падобная знаходка выявілася толькі праз сем гадоў пры археалагічным даследаванні гарадзішча старажытнага Брэста пад кіраўніцтвам Пятра Лысенкі. У 1973 годзе на ўзроўні залягання вулічнай маставой, узведзенай на пачатку 40-х гадоў XIII стагоддзя, у профілі сценкі раскопу школьнікі, што працавалі там, заўважылі нейкі касцяны кружок, амаль правільнай формы. Тацыяна Каробушкіна, шматгадовы ўдзельнік брэсцкага археалагічнага атрада, асцярожна дастала з тоўшчы культурнага пласта паясную выяву чалавека з сімваламі вайсковай аtryбутыкі. У левай руцэ мужчына-воін трымае шчыт, у правай — нешта накшталт булавы — рэгаліі княжацкай улады. “У фігуркі, выразанай з косці, твар акруглы, бровы

1.

суро́ва ссунутыя, строгі позірк пукатых вачэй, нос з невялікай гарбінкай, кароткія, апушчаныя до́лу, вусы і клінападобная бародка, маленькія адаптыраныя вушы, доўгія, прамыя па плечы, валасы”, — такім сказам ахарактарызаваў затым гэтую знаходку П.Ф. Лысенка ў сваёй кнізе “Открытие Берестя”. На галаве ў мужчыны — круглай формы пляскаты капялюш з высокім акольшам, на ўзор тых, што насілі ў Заходняй Еўропе ў XIII стагоддзі. Але, што цікава,

“Чалавека знайшлі!” — пачуўся зычны голас з раскопу. “Які яшчэ чалавек, што за лухта?” — падумалася мне тады.

Але калі праз хвіліну-другую я збягаў па трапе ў раскоп, у поле майго зроку трапіла невялікая скульптура мужчыны, якую тры-

3.

ны на каленях, ногі — абуты ў высокія боты. Па ўсім відаць — знатная асоба: кароль або цар.

“Трон “у кубе”

Абсалютны аналаг нашай знаходкі неведомы. Няма падобнага і ў фундаментальным выданні па гісторыі заходнеўрапейскіх шахмат,

пабудой, 70-мі гадамі XII стагоддзя. Адзін з гэтых спілаў, добра захаванасці, паказаў дату рубкі бервяна: 1176 год. Гэты аналіз быў выкананы ў лабараторыі прыродазнаўчых даследаванняў Інстытута археалогіі Расійскай акадэміі навук Наталляй Чарных. У сярэднім на адзін будаўнічы ярус у старажытным Слуцку, па нашых назіраннях, прыпадае 25-30 гадоў, зрэдку — да 35-ці гадоў. Зыходзячы з гэтага, можна зрабіць выснову, што

Слуцкі цар на троне з квадрата 10

З гісторыі яшчэ аднаго караля. Шахматнага.

уся фігурка была аздоблена шматлікімі цыркульнымі кружочкамі, што, несумненна, сведчыць пра яе шахматную прыналежнасць. Відавочна, што фігура праціўніка не мела такой аздобы, таму гэтую знаходку даследчык інтэрпрэтаваў як выяву караля.

Але ў маскоўскай даследчыцы гісторыі гульні Старажытнай Русі Алены Рыбінай пасля дэталёвага вывучэння шахматных фігур з раскопак старажытнарусскіх гарадоў узнікла сумненне адносна таго, што брэсцкая знаходка — шахматны кароль. На думку навукоўцы, выказанай ёй на старонках часопіса “Советская археология”, шахматны кароль павінен мець свае аtryбуты, а менавіта: карон, меч, скіпетр. Шчыт жа ў каралеўскіх фігурках ніколі не рабілі: ён быў аtryбутам драба — “пехацінца”. Па словах Алены Аляксандраўны, дадзеную фігуру, верагодна, можна атаясамліваць з шахматнай каралевай або нават з пешкай, выкананай у традыцыйных заходнеўрапейскага выяўленчага мастацтва. Як ні дзіўна, але далейшыя раскопкі археолагаў пацвердзілі гэтую думку.

Знаходка з ласінага рога

Летам 1986 года на гарадзішчы старажытнага Слуцка пад маім кіраўніцтвам праводзіліся археалагічныя раскопкі на глыбіні больш за тры метры.

маў у руцэ мясцовы школьнік Мікалай Барысевіч. Я не верыў сваім вачам. “Кароль, шахматны кароль!” — адразу ўцяміў я. І ўжо праз некалькі хвілін тэлефанаваў з Дома культуры, што ў пары дзесяткаў метраў ад нашага раскопу, дамоў Ісаку Ліндэру ў Маскву, які, выслушаўшы моўнае апісанне знаходкі, пасля непрацяглай паўзы ўпэўнена сказаў: “Так, гэта кароль, несумненна, кароль. Віншую вас з унікальнай знаходкай!”

Гэтая знаходка знайшла адлюстраванне ў кнізе Міколы Ермаловіча “Старажытнае Беларусі”, выдадзенай ў 1990 годзе, у школьным падручніку па гісторыі Беларусі для 10 класа, падрыхтаваным Георгіем Штыхавым і выпушчаным у свет у 2002 годзе, на старонках кнігі Вольгі Мядзведзевай “Сярэдневяковыя шахматы Беларусі”, што выйшла ў 2005 годзе, і, нарэшце, знайшла сваё месца на старонках гросбука “Западные земли домонгольской Руси”, выдадзенага ў двух тамах у 2006 годзе вядомым расійскім археолагам Леанідам Аляксеевым.

Фігурка шахматнага караля са Слуцка была выразаная, як мяркуе Вера Шчаглова, вядомы палеазаолаг, з рога лася. Яе вышыня — 68 міліметраў, вага — 65 грамаў. Знаходка выканана ў рэалістычнай манеры і кампазіцыйна ўяўляе сабой фігуру мужчыны, які сядзіць на троне. На галаве ў яго — “руская” шапка, валасы пастрыжаны “пад гаршчок”. Прытым, што выява твару ў фігуркі захавалася не поўнасцю, але ўсё ж такі можна заўважыць бараду і вусы. Бачныя і адтуліны, дзе знаходзіліся вочы, магчыма, выкананыя са шкла ці каляровага металу. Рукі — складзе-

падрыхтаваным Гансам і Зігфрыдам Віхманамі, што выйшла ў Мюнхене ў 1960 годзе. Адзінае, што некаторае падабенства на нашу знаходку было сустрэта ў Нарвегіі: тут, пры раскопках паселішча Традэнс, у 1964 годзе, таксама была выяўлена шахматная фігурка караля. Паводле інфармацыі, змешчанай у мясцовым часопісе, фігурка выразаная, як мяркуюць даследчыкі, з елкі. Яна ўяўляе постаць мужчыны, што сядзіць на троне, зробленым у выглядзе куба. Валасы ў мужчыны крыху даўжэйшыя, чым у фігуркі са Слуцка, — даходзяць да сярэдзіны шыі. Твар абрамляюць барада і вусы. На галаве — карона, крыху стылізаваная, заходнеўрапейскага ўзору. На спінце трона, якая па вышыні даходзіць да сярэдзіны спіны мужчыны (у слуцкай знаходцы спінка трона размешчана ніжэй), знаходзяцца сем аднолькавых круглых вярхушак. Як бачым, і па матэрыяле, і па сваіх памерах, і ў некаторых дэталях нарвежская знаходка адрозніваецца ад слуцкай.

А як датуецца час стварэння шахматнага караля, знойдзенага ў Слуцку? З гэтым пытаннем да мяне ў сакавіку 1989 года звярталася і археолаг Алена Рыбіна.

Слуцкі кароль быў знойдзены ў пласце 16 квадрата 10 раскопу 1986 года на глыбіні звыш трох метраў ад узроўню ўмоўнага нуля, некалькімі сантыметрамі ніжэй будаўнічага яруса (комплекс жылых і гаспадарчых пабудой) — 6. Будаўнічы ярус-5, які залягаў вышэй за яго, датуецца дэндрахналагічна, па спілах бярэвенняў, знятых з

5.

шахматная фігурка караля з раскопак Слуцкага дзядзінца можа быць аднесена да 20 — 30 гадоў XII стагоддзя.

Чарговае пытанне, што ўзнікла ў спецыялістаў: мясцовыя ці прывазныя былі фігуркі з Бярэсця, Лукомля і Слуцка? Першая, як лічаць усе даследчыкі гісторыі шахмат і аўтар выяўленай знаходкі — П.Лысенка, несумненна, прывазная, заходнеўрапейскага паходжання. Дзве другія і асабліва апошняя, са Слуцка, — хутчэй за ўсё, мясцовага, але агульнарускага паходжання.

І апошняе. Знаходка слуцкага шахматнага караля на сёння адзіная на тэрыторыі Усходняй Еўропы. Знойдзена ў Чарнігаве ў 1991 годзе, фігурка шахматнага караля была скрадзена.

Думаецца, што знаходка выяўленай фігуркі шахматнага караля ў Слуцку застаецца пакуль што адзінай на ўсёй прасторы Усходняй Еўропы. І, дзякаваць Богу, знаходзіцца ў Слуцкім краязнаўчым музеі, дзе экспануецца ў раздзеле па гісторыі старажытнага Слуцка.

Леанід КАЛЯДЗІНСКІ,

археолог,

кандыдат гістарычных навук

На здымках: так выглядалі знойдзеныя археолагамі шахматныя каралі з Брэста (1), Чарнігава (2), Традэнса (3), Лукомля (4), Слуцка (5).

Цягам некалькіх гадоў па прапанове настаўцеля прыхода ў гонар іконы Божай Маці “Усіх тужлівых радасць” Беларускай Праваслаўнай Царквы протаіерэя Ігара Карасцялёва распрацоўваецца і напаяўняецца інтэрнет-партал, прысвечаны гісторыі беларускіх праваслаўных храмаў. У практыцы на добраахвотнай аснове задзейнічаны маладыя праграмісты, архітэктары.

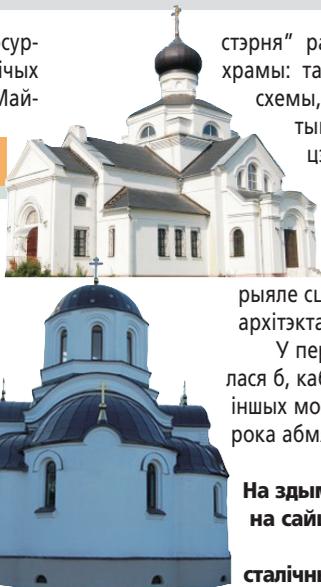
Каардынатар праекта “Праваслаўная архітэктура Беларусі”, асістэнт кафедры жылых і грамадскіх будынкаў Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта Віталь Арабей зазначыў, што на сённяшні дзень сабраны фотаздымкі каля 700 цэркваў і каплічак пераважна Магілёўскай, Мінскай і Гомельскай абласцей. Назапашваецца факталагічны матэрыял: сканіруюцца кнігі па беларускай архітэктуры, уводзіцца інфармацыя пра храмы — усё тое, што садзейнічае адкрыццю вялікай электроннай бібліятэкі, прысвечанай сакральнай архітэктуры. Дарэчы, як зазначыў каардынатар праекта, перад размяшчэннем на сайце матэрыялаў аічынных навукоўцаў папярэдне будзе заключана дамоўленасць з аўтарамі.

Усяго запланаваны тры напрамкі праекта: летатіс прыходскага жыцця, інфармацыя пра гісторыю аічынных праваслаўных храмаў, прафесійны раздзел для сучасных праваслаўных доілідаў. Па словах Віталія Арабея, сёння ідзе абнаўленне сайта, дзе ў поўным аб’ёме мяркуюцца прадставіць інтэрнет-даведнік усіх праваслаўных храмаў Беларусі, персанальных старонак архітэкт-

Як робяцца жураўцы купалаў?

“Наладзіць” пошук па стагоддзях

тараў, якія праектуюць культурныя аб’екты, спіса інтэрнет-рэсурсаў і літаратуры па гэтай тэме, слоўнік архітэктурна-будаўнічых тэрмінаў у электронным выглядзе. У прыватнасці, раздзел “Май-

стэрня” разлічаны на людзей, што праектуюць храмы: там будуць прадстаўлены падрабязныя схемы, планы як сучасных, так і старадаўніх, у тым ліку не дайшоўшых да нашых дзён, цэркваў. Будзе там і тэхнічная інфармацыя: напрыклад, кожны зможа даведацца, як робяцца жураўцы купалаў. Да таго ж, плануецца “наладзіць” пошук па стагоддзях, будаўнічым матэрыяле сцен і, вядома ж, па раёне, назве храма, архітэктары і іншых крытэрыях.

У перспектыве стваральнікам праекта хацелася б, каб сайт меў версію на рускай, англійскай і іншых мовах. А пакуль праект тэсціруецца і шырока абмяркоўваецца на форуме.

К.А.

На здымках: карта беларускага доілідства на сайце; царква Нараджэння Божай Маці ў Тарасаве (зверху); сталічны храм у гонар Афанасія Брэсцкага.

“Энцыклапедыя беларускай кухні”, якая выйшла ў выдавецтве “Беларуская энцыклапедыя” імя Петруся Броўкі напрыканцы мінулага года, шырока прэзентавалася на нядаўняй Міжнароднай выстаўцы-кірмашы “Кнігі Беларусі-2009”.

Напярэдадні 8 Сакавіка наш карэспандэнт сустрэўся са стваральнікамі выдання, якія, сярод іншага, раскрылі некалькі сакрэтаў старадаўняй беларускай кухні.

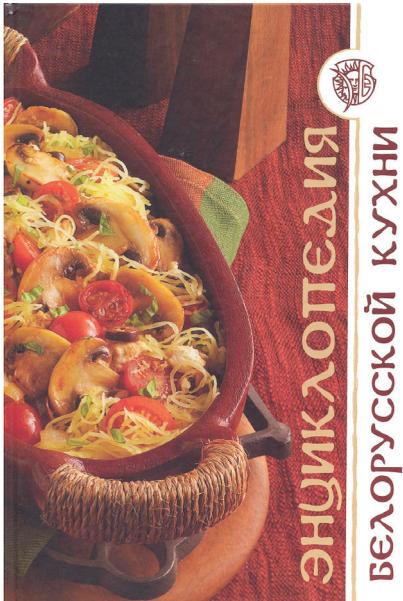
“Draniki” і “machanka” для турыстаў

— Спадзяёмся, выданне зацікавіць не толькі жанчын, але і мужчын, — кажа адна са стваральніц энцыклапедыі, вядучы спецыяліст рэдакцыі навукова-літаратурнага кантролю выдавецтва, кандыдат гістарычных навук Ларыса Языковіч. — Напэўна ж, яны будуць рады, калі жанчыны пачастуюць іх чымсьці незвычайным з беларускай нацыянальнай кухні! Наогул, у кнізе 717 старонак, што ўтрымліваюць больш за 2000 артыкулаў, прычым кожны трэці дапаўняецца рэцэптам.

Праца над кнігай пачалася пяць гадоў таму. У напісанні

Калі ў “Аліўе” дадаць... селядзец

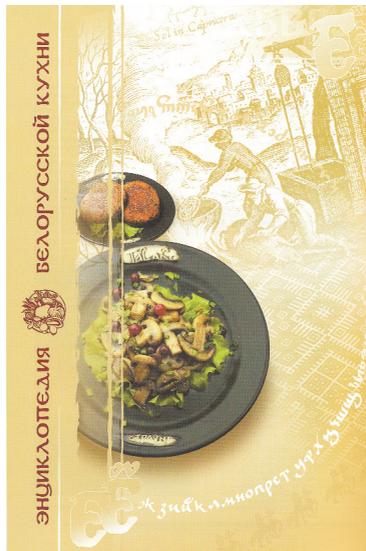
Смачныя сакрэты беларускіх кухараў

ЭНЦЫКЛОПЕДЫЯ БЕЛОРУССКОЙ КУХНИ

Суп з глогу

Тры шклянкі сушанага або чатыры з паловай шклянкі ачышчанага свежага спелага глогу заліць вадой з верхам, разварыць з мякішам булак, добра змяшаць, працэдзіць. Узяць 3/4 літра віна напалову з вадой, дадаць цукар, карыцу, давесці да кіпення, разбавіць глогам. Падаваць з выпечкай.

з’яўляўся перакачэўнік — пірог з цеста без ужывання дражджэй з розным начыненнем.

Асобны артыкул прысвечаны польскай кухні, якая на працягу многіх стагоддзяў уплывала на густы насельніцтва Вялікага княс-

тва Літоўскага. Яе стравы вылучаюцца мяснымі вэнджанымі вырабамі, асабліва каўбаскамі, што робяцца па старажытных рэцэптах, з выкарыстаннем традыцыйных метадаў вэнджання ў дыме ядлаўца або духмяных галінак фруктовых дрэў.

У кнізе прадстаўлена літоўская (жамойцкая) кухня, якая, разам з польскай, аказала значны ўплыў на

бабы, гарох, сачавіца, якія спажываюць у нас са старажытнасці.

Нашы продкі рабілі гарохавыя, аўсяныя кісялі, якія дасюль папулярныя. Да таго часу, пакуль на стала з’явілася бульба, галоўным прадуктам была рэпа. Яе варылі, парылі. Буракі, морква таксама актыўна спажываліся. Наогул, кухня сялян, увогуле простага люду паспалітага, як казалі ў тыя часы, значна адрознівалася ад таго, чым харчаваліся магнаты і шляхта.

Асобны артыкул распавядае, як з’явілася ў Беларусі соль. На пачатку яна ў Вялікім княстве Літоўскім не выварвалася і трапляла ў паўднёвыя і цэнтральныя рэгіёны з Прыбалтыкі, па Нёмане завозілася з Польшчы, а на поўдзень дастаўлялася яшчэ і з Крыма чумакамі-казакамі.

Шматварыянтная салата

— У салаты “Аліўе” шмат варыянтаў. У нашай кнізе, — кажа Ларыса Языковіч, — прадстаўлены рэцэпт рускай салаты, якая ўключае: вараную бульбу, вараную свініну або ялавічыну, яйкі, яблык, салёныя агуркі, адзін невялікі селядзец, вараны, нарэзаны кубікамі, бурак. Атрымліваецца сумесь “селядца пад футрам” і ўласна “Аліўе”.

Аер у цукры? Смаката!

— Прадстаўлены ў нас і артыкул, прысвечаны кніжцы “Літоўская гаспадыня”, напісанай Ганнай Цюндзвіцкай у 1848 годзе, — кажа Ларыса Языковіч. — Выданне тое — найкаштоўнейшы гістарычны і літаратурны помнік. У энцыклапедыі друкуюцца некаторыя рэцэпты, узятыя з “Літоўскай гаспадыні”. Да прыкладу, даём арыгінальны рэцэпт прыгатавання стравы з абрыкосаў.

Дзякуючы даўняй кнізе папоўніўся звесткамі, да прыкладу, артыкул пра аер, які спажываўся раней вельмі актыўна. “Літоўская гаспадыня” паказвае, што за стравы гатавалі з яго. Напрыклад, аўтары кнігі прыгадваюць вельмі цікавы рэцэпт Ганны Цюндзвіцкай: “Аер, сушаны ў цукры”.

Узгадваецца і глог, які раней таксама карыстаўся папулярнасцю ў нашай кухні. Зараз яго выкарыстоўваюць пераважна ў медыцынскіх і кандытарскіх мэтах. А глог можна спажываць і як вітамінную гарбату. Раней са свежых ягад глогу рабілі мук, якую можна было ўжываць з мукі з чаромі для выпечкі пірагоў і прыгатавання кулінарных вырабаў. Таксама ён некалі замяняў каву: яго сушылі, малолі...

Дарэчы, знайшла ў фаліянце сваё адлюстраванне і гісторыя ўзнікнення чаю на Беларусі. Прычым артыкул ілюстраваны малюнкам 1792 года, дзе паказаны прад-аец гарбаты.

У кнігу ўвайшла значная колькасць артыкулаў аб мікраэлементах, амінакіслотах, рэчывах, якія выкарыстоўваюцца як харчовыя дабаўкі. Пададзена табліца, дзе паказана, колькі калорый змяшчаецца ў розных прадуктах, указаны міжнародныя коды харчовых дабавак, у тым ліку забароненых, распавядаецца, для чаго тая ці іншая з іх выкарыстоўваецца.

Пакуль не з’явілася бульба...

Пачынаецца “Энцыклапедыя беларускай кухні” з артыкула пра харчаванне з найстаражытнейшых часоў (да XIII стагоддзя). Затым ідзе расповед пра гастронамію ў Вялікім княстве Літоўскім. Асноўнымі прадуктамі на беларускіх землях у часы ВКЛ, сведчаць стваральнікі энцыклапедыі, быў хлеб з жытняй мукі, часта з дадаткам грэцкай, пшанічнай, аўсянай. Было распаўсюджана пячэнне з грэцкай мукі. Ва ўмовах дэфіцыту мяснорэчывавага аеру сталі бабовыя:

У такім апарате нашы продкі вэндзілі мяса і рыбу (гравюра Я.Норбліна).

Наталля КІРПІЧЭНКАВА

Бігас, “Пан Тадэвуш” і Адам Міцкевіч

Капуста — каб было густа!

“Два смакі”. Так перакладаецца слова “бігас” ад скажонага лацінскага выразу “bi-gusto” — назвы шырокавадомай стравы польскай і беларускай кухні. Гатуецца яна з розных прадуктаў, аснову якіх складаюць свежая і квашаная капуста. У якасці інгрэдыентаў ужываюць таксама мяса дзічыны і свайскай жывёлы, каўбасу, вяндрліну, грыбы сушаныя або свежыя, яблыкі ці слівы. Дадаюць чорны перац, часноч, соль і воцат. Гатуецца спосабам тамлення на малым агні на працягу доўгага часу.

Па наборы складнікаў гэтая ежа была ўласціва заможнаму насельніцтву, пераважна шляхце, якая магла дазволіць сабе такі ласунак. Просты люд харчавалася тушанай капустай — квашанкай, аздобленай здорам, або, калі быў пост, грыбамі.

Як страву бігас упершыню згадваецца ў пісьмовых крыніцах XVII стагоддзя, напрыклад, у дакуменце: “Реестр места его королевской милости Могилёва, 1682 года 23 декабря”, дзе напісана наступнае: “Оцту (воцату. — Л.К.) за асмакі трі, на бікас”, соль асмакі трі”.

Гатаваўся бігас, верагодней за ўсё, у спецыяльным посудзе, які меў вялікія памеры і шырокае вусце, неабходнае, каб страву гэтую пад час гатавання можна было памешваць. Такім посудам мог быць не вельмі вялікі кацёл — саган або макотра, аб’ёмам 3 — 5 літраў.

Макотры, або іх часткі нярэдка знаходзяць археолагі, раскопваючы паселішчы XVII стагоддзя.

Згадваецца бігас і тэхналогія яго прыгатавання ў літаратурных творах, напрыклад, у паэме Адама Міцкевіча “Пан Тадэвуш”:

А ў тым катле часоў булькаў, чмякаў
Славуты бігас — першынец прысмаку.

Або:
А вараць проста кіслую капусту,
Якая у сялян, па іх выслоўі,
Найлепшая пажыўнасць у здароўі:
Не менш гадзіны з добрым тлустым мясам
У печы тушаць ці над жарам часам
У сагане, пакуль з вяршка да нізу
Усю масу сок і тлустасць не праніжа.

Леанід КАЛЯДЗІНСКІ

артыкулаў удзельнічалі гісторыкі, якія займаюцца вывучэннем дадзенай тэматыкі: Галіна Вештарт, Эдвард Зайкоўскі, Ігар Марзалюк, Галіна Тычко ды іншыя. Актыўны ўдзел у выданні прымалі супрацоўнікі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Афармляла ж энцыклапедыю маладая мастачка Алена Сітайла.

А ў бліжэйшых планах — скарачаны варыянт “Энцыклапедыі беларускай кухні” на англійскай мове для турыстаў.

І калдуны, і каўбаскі

Па сваім аб’ёме і колькасці ілюстрацый фаліянт нагадвае шырокавадомую “Кнігу аб смачнай і здаровай ежы”, якая была папулярная за савецкім часам. Зрэшты, па словах стваральнікаў, яна выкарыстоўвалася як зыходны ўзор. З іншага боку, аўтарскі калектыў намагаўся па-новаму падаць нават вядомыя матэрыялы:

— Адзін з аспектаў заключаецца ў тым, што ў энцыклапедыі прадстаўлена не толькі традыцыйная айчынная кухня, але і кулінарныя традыцыі народаў, якія шмат гадоў жылі побач з беларусамі. Напрыклад, паказана татарская кухня. Большасць яе рэцэптаў былі вядомы на нашай тэрыторыі яшчэ ў XVII стагоддзі. Галоўнай татарскай стравой былі кундумы, якія нашы продкі называлі калдунамі. Іх цеста рабілася на вадзе і яйках у форме авальных піражкоў. Беларускія татары таксама гатавалі белюш з тлустай бараніны ці гусяціны. Традыцыйнай стравой татараў на Беларусі

МУЗЕЙ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РБ**

г. Мінск,
вул. Леніна, 20.
Тэл.: 227 45 62.

- Мастоцтва Беларусі XII — XIX стст.
- Мастоцтва Беларусі канца XIX — пач. XXI стст.
- Мастоцтва Расіі XVIII — пачатку XX стст.
- Мастоцтва краін Усходу XV — XX стст.
- Мастоцтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.
- Выстаўка "Слуцкія паясы".
- Персанальная выстаўка Л.Журавовіч (працягнута).
- Выстаўка "Алтарны жывапіс XVIII — XIX стст."
- Выстаўка акварэлі Генадзя Шутава "Прадмет. Час. Чалавек".
- Выстаўка жывапісу Уладзіміра Хадаровіча "З рукачынных крыніц".
- Выстаўка Валянціна Савіцкага "Радзіма мая дарагая".
- Выстаўка Мікалая Ісаенка "Пяшчота зямлі беларускай".

Філіялы Нацыянальнага мастацкага музея РБ:

**МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX ст."**

г. Мінск,
вул.
Інтэрнацыянальная,
33а. Тэл.: 227 87 96.

- Выстаўка фотаздымкаў XIX ст.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір,
Карэліцкі р-н,
Гродзенская вобл.
Тэл.: (8-01596)
2 30 35.

**МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
ў в.Раўбічы**

Спарткомплекс
"Раўбічы",
Мінскі р-н.
Тэл.: 507 44 68.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўка дзіцячай творчасці.

**МУЗЕЙ ВІТОЛЬДА
КАЭТАНАВІЧА
БЯЛЫНЦКАГА-БІРУЛІ
ў г.МАГІЛЁВЕ**

г. Магілёў,
вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222)
22 48 87.

- Пастаянная экспазіцыя.

МУЗЕЙ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ
І КУЛЬТУРЫ
БЕЛАРУСІ**

г. Мінск,
вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 227 43 22.

Экспазіцыі:

- "Мастоцтва ў гарадской культуры XIX — пачатку XX стст."
- "Старажытная Беларусь".
- "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".

Выстаўкі:

- "Усмешка клоуна" (з калекцыі Мікалая Чалнакова).
- "Партрэт вясны ў жалезным абрамленні".
- "Пластыка жывой прыроды".

**■ Выстаўка "Чароўныя
лялькі".**

**ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ
ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ
ЛІТАРАТУРЫ**

г. Мінск,
вул. М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 72 61.

Выстаўкі:

- Выстаўка, прысвечаная 85-годдзю А.Савіцкага.
- Выстаўка жывапісу Галіны Горавай "Вясна. Свято. Каханне".
- "Хата — мой сусвет".
- "Чараўнік з краіны маленства". (Да 125-годдзя з дня нараджэння Я.Маўра.)
- Выстаўка музейных прадметаў XI — XX стст. з фонду музея "Вякоў мінулых успамін...".

**філакартычнай калекцыі
У.Ліхадзедава.**

**■ "Беларусь: 1915 —
1918 гг."**

(з калекцыі У.Ліхадзедава,
да 90-годдзя заканчэння
Першай сусветнай вайны).

- "Халодная зброя дзвюх сусветных войнаў".

Праект інтэрактыўнай карты:
"Вызваленне Беларусі"
(хроніка вызвалення і мультымедыяная прэзентацыя аперацый Чырвонай Арміі па вызваленні Беларусі ў верасні 1943 — ліпені 1944 гг.).

**ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА-
ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ**

г. Гомель,
пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.

Цэнтральная частка палаца Румянцавых і Паскевічаў
Выстаўкі:

падарункі".

**■ "Нараджэнне і
адраджэнне" (архітэктура
Гомельскага палаца ў
выяўленчых крыніцах).**

Экспазіцыі:

- "Культавыя прадметы".
- "Старажытная гісторыя Гомельшчыны".
- "Загадкавая фантазія мора" (грот палаца).
- Экспазіцыя, прысвечаная дзяржаўнаму дзеячу СССР А.Грамыку. Вежа палаца Румянцавых і Паскевічаў Гісторыка-мемарыяльная экспазіцыя
- "Гравюра XVII — пачатку XX стст.". Паўночнае крыло палаца

Выстаўкі:

- "Жаночыя вобразы ў мастацтве" (работы гомельскіх мастакоў з фондаў музея).
- "Свет звяроў Гомельшчыны".
- Працуе куток жывых экзатычных рэптылій.

**з выстаўкай-продажам
прадметаў мастацтва.**

Зімовы сад
**■ "Сум і зачараванне
правінцыі"** (выстаўка
польскага фатографа Ежы
Пётэка).

- Свет субтрапічных раслін і жывёл.

**ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ
МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ**

г. Гомель, вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.

- Пастаянная ваенна-гістарычная экспазіцыя.
- Лакальныя экспазіцыі ў санітарным вагоне; у партызанскай зямлянцы.
- Пастаянная выстаўка ваеннай тэхнікі.
- На тэрыторыі музея працуе пнеўматычны цір.
- У выставачнай зале "Афганістан: ты наша памяць і боль".

ГАЛЕРЭІ*

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс.: 290 60 10.

- "ABSTRACT-2009".
- "Ctrl+Art".
- Лепшыя фотаздымкі з вандроўкі ў Чэхію.

**МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ
"УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"**

г. Мінск, Кастрычніцкая
плошча, 1
(Палац Рэспублікі).
Тэл.: 227 26 12.

- "Кола агню" (па выніках VI Міжнароднага пленэру па кераміцы "Арт-Жыжаль").

ГАЛЕРЭЯ ТЫЗЕНГАУЗА

г. Гродна, пл. Тызенгаўза, 4.
Тэл./факс:
(8-0152) 72 27 57.

- Выстаўка жывапісу Генадзя Піцко "Зачараваны прыгажосцю".

**КАРШІННАЯ ГАЛЕРЭЯ
Г.ВАШЧАНКІ**

г. Гомель, вул. Карповіча, 4.
Тэл.: (8-0232) 77 75 20.

Экспазіцыі:

- "Г.Х. Вашчанка".

Выстаўкі:

- "Кітай: 30 градусаў паўночнай шыраты" (да 8 сакавіка).
- Выстаўка-калекцыя "Лятаючыя кветкі" (да 8 сакавіка).
- Выстаўка фатаграфій Е.Ляхтэйна "Белае мора — Чорнае мора".
- Выстаўка мастакоў Гомельскай вобласці "Вясна-2009".

ПАЛЯЎНІЧЫ ДОМК

г. Гомель, вул. Пушкіна, 32.
Тэл.: (8-0232) 74 33 41.

Экспазіцыя

- "Інтэр'еры дваранскай сядзібы канца XIX — пачатку XX стст."

Выстаўкі:

- Дакументальная фотавыстаўка (са збору музея і прыватных калекцый) "Твары на старых фотаздымках".
- Мастоцкі салон

Паважаныя чытачы!

**ІДЗЕ ПАДПІСКА
НА НАСТУПНЫЯ
МЕСЯЦЫ І ПАЎГОДДЗЯ
2009 ГОДА!**

**на газету
"Культура"
Падпісныя
індэксы:
індывідуальная
падпіска —
63875,
ведамасная
падпіска —
638752;**

**на часопіс
"Мастоцтва"
Падпісныя
індэксы:
індывідуальная
падпіска —
74958,
ведамасная
падпіска —
749582.**

**■ "Крыніцы адвечнай
прыгажосці".**

**■ "Касцярэзнае
рамяство Беларусі".**
(з фондаў
Нацыянальнага музея
гісторыі і культуры).

Дом-музей І з'езда РСДРП
г. Мінск, пр-т
Незалежнасці, 31а.
Тэл.: 290 68 47.

- Пастаянная экспазіцыя "Гісторыя І-га з'езда РСДРП".

**БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ**

г. Мінск,
пр-т Незалежнасці, 25а.
Тэл.: 226 03 98.

Экспазіцыі:

- Пастаянная экспазіцыя.

Выстаўкі:

- "Адам Міцкевіч на паштоўцы к. XIX — п. XX стст."
- "Афганістан. Наша памяць і боль".
- "Мінск: вандроўка ў часе" — на аснове

**■ "Беларусь на
літаграфіях Н.Орды"**
(арыгінальныя літаграфіі
Н.Орды з калекцыі
У.Ліхадзедава).

■ "Жывое жалеза"
(металічныя скульптуры
С.Парцянкава).

- Выстаўка іранскага мастацтва.
- "Запаведная краіна" — выстаўка М.К. і С.М. Рэрыхаў.
- "Пратактыныя

ТЭАТРЫ*

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
АКАДЭМІЧНЫ
ВЯЛІКІ
ТЭАТР ОПЕРЫ І
БАЛЕТА
РЭСПУБЛІКІ
БЕЛАРУСЬ**

г. Мінск, тэл./факс: 334 11 56.
На сцэне Палаца Рэспублікі
(Кастрычніцкая плошча, 1)

- 13 — "Спячая прыгажуня" А.Адана.
- 15 — "Шчаўкунок" П.Чайкоўскага.

**РЭСПУБЛІКАНСКІ
ТЭАТР
БЕЛАРУСКАЙ
ДРАМАТУРГІІ**

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44.
Тэл./факс: 334 60 08.

- 10 — "Шлях у Царград" З.Косціча.
- 11 — "Дзённік паэта (Інтымны дзённік)" С.Кавалёва.
- 12 — "Белы анёл з чорнымі крыламі" Д.Балыка.
- 13 — "Чорны квадрат" М.Адамчыка, М.Клімковіча.
- 14 — "Прыгоды маленькай ведзьмы" А.Бычкова.
- 15 — "Адвечная песня" Янкі Купалы.

**БЕЛАРУСКІ ТЭАТР
"ЛЯЛЬКА"**

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2.
Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- 7 — "Жыў-быў зайц"
- М.Шувалова.
- 10, 13 — "Кветачка-вясёлка" В.Катаева.
- 14 — "Асцярожна, Соня!" А.Усачова.
- 15 — "Брэменскія музыкі" В.Ліванава, Ю.Энціна.

**МАЗЫРСКІ
ДРАМАТЫЧНЫ
ТЭАТР ІМЯ І.МЕЛЕЖА**

г. Мазырь, вул. Ленінская, 23.
Тэл.: (8-02351) 211 31.

- 13 — "Антыгона ў Нью-Йорку" Я.Главацкага.
- 14 — "Жаніцтва"
- М.Югала.
- 15 — "Дрэвы паміраюць стоячы" А.Касона.

Выдаецца з кастрычніка 1991 года
Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 418
Галоўны рэдактар — Людміла КРУШЫНСКАЯ

Рэдакцыйная калегія:
Лілія АНАНІЧ, Уладзімір АРЛОЎ, Уладзімір ГІЛЕП, Ірына ДРЫГА, Аляксей ДУДАРАЎ, Уладзімір ЗАМЯТАЛІН, Валянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ, Міхаіл КАЗІНЕЦ, Віктар КУРАШ, Аляксандр РАШЧУПКІН, Барыс СВЯТЛОЎ, Рычард СМОЛЬСКІ, Святалана СУХАВЕЙ, Міхаіл ФІНБЕРГ, Леанід ШЧАМЯЛЁЎ, Уладзімір ШЧАСНЫ.

Рэдакцыя:
Сяргей ТРАФІЛАЎ (намеснік галоўнага рэдактара), Пётр ОВАД (адказны сакратар).

Рэдактары аддзелаў:
Канстанцін АНТАНОВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Таццяна КОМАНАВА, Барыс КРЭПАК, Яўген РАГІН, Ілля СВІРЫН.

Спецкарэспандэнты:
Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ, Наталля КІРПІЧЭНКАВА, Настасся ПАНКРАТАВА.

**Загадчык аддзела
фоталіюстрацый —
Юрый ІВАНОЎ**

**Карэктар —
Інга ЗЕЛЬГІС**
Мастоцкі рэдактар —
Наталля ОВАД

Адрас рэдакцыі:
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэлефон:
(017) 289-34-66
(прыёмная)
(017) 286-07-97,
Тэлефон/факс:
(017) 334-57-23
(017) 334-57-35.
Рэкламны адзел:
тэл. (017) 334-57-41
www.kimpress.by
E-MAIL: kultura@tut.by

Выдавец —
Рэдакцыйна-
выдавецкая ўстанова
"Культура і мастацтва"
Ліцэнзія на выдавецкую
дзеяснасць
ЛВ №02330/0131892
ад 27 снежня 2006 г.
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэл. (017) 289-34-66.
Бухгалтэрыя:
тэл. (017) 334-57-35

Аўтарскія рукапісы
не рэцэнзуюцца
і не вяртаюцца.
Аўтары допісаў у
рэдакцыю
паведальваюць сваё
прозвішча, поўнае імя
і імя па бацьку, пашпартныя
звесткі (нумар пашпарта,
дату выдачы, кім выдадзены
пашпарт, асабісты нумар),
асноўнае месца работы,
зваротны адрас.
Меркаванні аўтара могуць
не адпавядаць пункту
гледжання рэдакцыі.
Аўтары нясуць адказнасць
за дакладнасць
матэрыялаў.
*Матэрыял на правах
рэкламы.

© "Культура",
2009.
Індэкс 63875
Наклад 9686
Падпісана ў свет
05.03.2009 у 18.15
Замова 1190
РУП "Выдавецтва
"Беларускі Дом друку".
220013, г.Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

ISSN 1994-4780

